

ZAMONAVIY TA'LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI

Respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”

nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi

VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

Ushbu to’plamda **“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”** nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasining 2026-yil 4-soniga qabul qilingan maqolalar nashr etilgan.

“Zamonaviy ta’lim va tilshunoslik rivoji” nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi ta’lim tizimini takomillashtirish, innovatsion pedagogik yondashuvlar, zamonaviy o’qitish metodikalari hamda tilshunoslik sohasidagi dolzarb ilmiy tadqiqotlarni qo’llab-quvvatlashga qaratilgan. Konferensiya materiallari tegishli soha mutaxassislari tomonidan ko’rib chiqilgan original ilmiy maqolalar va tezislardan iborat bo’lib, unda professor-o’qituvchilar, filologlar, doktorantlar, magistrantlar, iqtidorli talabalar hamda mustaqil tadqiqotchilar ishtirok etishlari mumkin.

Konferensiya har oyda bir marotaba tashkil etilib, barcha ishtirokchilarga **sertifikat, maqola pdfi, DOI raqami** hamda **konferensiya to’plami** taqdim etiladi.

“INNOVATIVE PUBLICATION”- ILMIY TADQIQOTLARNI QO’LLAB-QUVVATLASH MARKAZI

**ILMIY-ONLAYN KONFERENSIYA TO’PLAMI
СБОРНИК НАУЧНЫХ-ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЙ
SCIENTIFIC-ONLINE CONFERENCE COLLECTION**

<http://innopublication.com>

INNOPUBLICATION.COM

English Language Learning in the Digital Age: Digital Tools, Learner Autonomy, and Pedagogical Balance

Maxamatismoilova Umidaxon Isroiljon qizi

Student, BA Applied English Faculty of Humanities

Sharda University Uzbekistan, Andijan

ABSTRACT

The digital age has transformed English language learning by expanding access to online resources, mobile applications, artificial intelligence tools, virtual classrooms, and social media-based communication. This review article examines how digital technologies influence English language acquisition, learner autonomy, motivation, digital literacy, and communicative competence. Drawing on second language acquisition theory, sociocultural theory, multimedia learning theory, and research on technology-enhanced language learning, the article discusses the benefits and challenges of digital tools in English education. The analysis shows that digital technologies can support vocabulary growth, grammar practice, listening comprehension, pronunciation, writing development, and authentic communication when used with clear pedagogical purpose. However, the article also highlights limitations such as unequal access, information overload, distraction, unreliable online content, and overdependence on automated tools. The review argues that digital technologies should complement rather than replace effective teaching. The article concludes that successful English learning in the digital age requires a balanced combination of teacher guidance, learner autonomy, digital literacy, self-regulation, and meaningful human interaction.

Keywords

English language learning; digital technology; online education; artificial intelligence; mobile learning; digital literacy; learner autonomy; self-regulated learning

INTRODUCTION

"ZAMONAVIY TA'LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI"

nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi

VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

Digital technologies have changed the nature of English language learning across the world. Internet access, smartphones, online learning platforms, artificial intelligence applications, video-sharing websites, virtual classrooms, and social media have expanded the ways students encounter and practice English. Learning is no longer restricted to textbooks or classroom instruction; it can continue through videos, podcasts, online exercises, mobile applications, digital dictionaries, and communication with global users.

The importance of English in higher education, research, employment, business, and digital communication makes effective language learning a major educational goal. Digital tools can support this goal by providing flexible access to authentic materials and personalized learning opportunities. They can also motivate learners through multimedia, gamification, immediate feedback, and interactive tasks.

Nevertheless, digital learning also creates challenges. Students may face unreliable internet access, insufficient digital literacy, distraction, information overload, and excessive dependence on translation or writing tools. The quality of online content also varies, and not all digital materials are pedagogically appropriate. Therefore, English language learning in the digital age requires a balanced approach. This article reviews the role of digital tools, learner autonomy, and pedagogical guidance in contemporary English language education.

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS

This article uses a qualitative literature review method. Scholarly literature on second language acquisition, mobile-assisted language learning, computer-assisted language learning, digital literacy, learner autonomy, and multimedia learning was reviewed thematically. The analysis focuses on digital tools and language acquisition, learner autonomy and motivation, digital literacy, challenges of technology use, and pedagogical implications.

Krashen's Input Hypothesis argues that learners acquire language when they receive meaningful and comprehensible input that is slightly above their current level (Krashen, 1985). Digital environments can provide such input through videos, podcasts, online texts, subtitles, and interactive exercises. Vygotsky's Sociocultural Theory emphasizes learning through interaction and guided support (Vygotsky, 1978). Online discussion forums, virtual classrooms, collaborative documents, and video conferencing can support such interaction when guided effectively.

Mayer's multimedia learning theory explains that combining words and images can support learning when materials are designed carefully (Mayer, 2020). However, multimedia resources must be organized clearly to avoid cognitive overload. Learner autonomy is also central in digital education because students must choose resources, manage time, evaluate information, and monitor their progress. Zimmerman's work on self-regulated learning is therefore relevant to digital English learning because successful learners need planning, self-monitoring, and reflection (Zimmerman, 2002).

DIGITAL TOOLS AND LEARNER AUTONOMY IN ENGLISH LANGUAGE LEARNING

Digital tools can enhance English language acquisition by increasing exposure to authentic language. Online videos, podcasts, e-books, news articles, language-learning applications, digital flashcards, and interactive quizzes allow students to encounter English in multiple forms. Such exposure can support vocabulary development, pronunciation awareness, grammar practice, listening comprehension, and reading fluency.

Artificial intelligence applications have created new possibilities for personalized learning. AI tools can suggest corrections, generate practice exercises, provide pronunciation feedback, and adapt tasks to learners' levels. These features may help students practice independently and identify areas for improvement. However, AI-

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”

nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi

VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

generated feedback must be used critically. Automated tools can make errors, misunderstand context, or encourage learners to accept suggestions without reflection. Teachers should therefore help students use AI responsibly as a learning aid rather than as a replacement for their own thinking.

Mobile learning is another important feature of the digital age. Smartphones allow learners to practice English during short intervals throughout the day. Learners can review vocabulary, listen to short audio clips, record speech, read posts, or complete grammar exercises. Mobile-assisted language learning is useful because it supports frequent practice and learning beyond the classroom. However, mobile devices also contain distractions, so learners need self-discipline and clear learning goals.

Digital technology also promotes learner autonomy. Students can choose topics, resources, levels, and practice formats that match their needs. Autonomous learners may follow educational channels, participate in online courses, use digital notebooks, track vocabulary, or join language communities. This flexibility can increase motivation and responsibility. However, autonomy does not mean learning without guidance. Students still need teacher support to select reliable sources, set realistic goals, and evaluate progress.

Digital literacy is essential for successful English learning in the digital age. Learners must be able to evaluate the credibility of online materials, distinguish between formal and informal language, avoid misinformation, protect privacy, and use digital tools ethically. UNESCO (2023) emphasizes that technology in education must be evaluated according to access, equity, quality, and appropriate use. Therefore, digital literacy should be integrated into English language instruction.

There are also significant challenges. The digital divide can prevent some students from accessing quality resources. Information overload may confuse learners who do not know which materials are relevant. Social media and entertainment platforms may

distract students from focused study. Overdependence on translation tools may reduce vocabulary retention and independent writing ability. Reduced face-to-face interaction can also limit pragmatic competence, including tone, body language, turn-taking, and cultural appropriateness.

For these reasons, digital tools should be integrated into English teaching through a blended and purposeful approach. Teachers can assign digital listening tasks before class, use classroom time for discussion, guide students in evaluating online texts, encourage collaborative digital writing, and design reflective activities. The aim should be to combine the flexibility of technology with the depth of human interaction and teacher feedback.

CONCLUSION AND RECOMMENDATIONS

English language learning in the digital age offers wide opportunities for access, personalization, interaction, and learner autonomy. Digital tools can support vocabulary, grammar, pronunciation, listening, reading, writing, and communication when used purposefully. At the same time, technology alone cannot guarantee language development. Unequal access, distraction, unreliable content, cognitive overload, and excessive dependence on automated tools can limit learning effectiveness.

Educational institutions should strengthen digital infrastructure and provide digital literacy training. Teachers should integrate technology with communicative and learner-centered methods rather than relying solely on digital tools. Students should develop self-regulated learning habits, evaluate online information critically, and use AI and translation tools responsibly. Future research may examine the long-term effects of AI-assisted learning, mobile learning, and digital literacy training on English proficiency. A balanced approach that combines technological innovation, teacher guidance, learner autonomy, and meaningful communication is essential for successful English language learning in the digital age.

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

REFERENCES

Benson, P. (2011). Teaching and researching autonomy in language learning (2nd ed.). Routledge.

Chapelle, C. A. (2003). English language learning and technology: Lectures on applied linguistics in the age of information and communication technology. John Benjamins.

Godwin-Jones, R. (2018). Using mobile technology to develop language skills and cultural understanding. *Language Learning & Technology*, 22(3), 1-17.

Krashen, S. D. (1985). The input hypothesis: Issues and implications. Longman.

Kukulska-Hulme, A. (2018). Mobile-assisted language learning. In C. A. Chapelle (Ed.), *The concise encyclopedia of applied linguistics*. Wiley.

Mayer, R. E. (2020). *Multimedia learning* (3rd ed.). Cambridge University Press.

OECD. (2023). *OECD digital education outlook 2023: Towards an effective digital education ecosystem*. OECD Publishing.

UNESCO. (2023). *Global education monitoring report 2023: Technology in education: A tool on whose terms?* UNESCO.

Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Harvard University Press.

Warschauer, M. (2006). *Laptops and literacy: Learning in the wireless classroom*. Teachers College Press.

Zimmerman, B. J. (2002). Becoming a self-regulated learner: An overview. *Theory Into Practice*, 41(2), 64-70. https://doi.org/10.1207/S15430421TIP4102_2

"ZAMONAVIY TA'LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI"

nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi

VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

ANALYSIS OF FACTORS AFFECTING THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF MINING INDUSTRY ENTERPRISES

Zikrillayev Nusratilla Nurullayevich

Independent Researcher, Tashkent State Technical University

Abstract

This article analyzes the factors influencing the sustainable development of mining industry enterprises. Economic, environmental, and social sustainability aspects are considered in the context of modern technologies, artificial intelligence systems, and innovative solutions. The effectiveness of implementing automation, robotics, and data analysis systems in mining enterprises is substantiated. World experience examples are provided, and prospects for innovative development of the mining industry in Uzbekistan are identified. The importance of digitalization and artificial intelligence technologies in the sustainable development of mining industry enterprises is demonstrated.

Keywords

mining industry, sustainable development, artificial intelligence, innovative technologies, digitalization, automation, environmental safety, social responsibility, resource efficiency.

KONCHILIK SANOATI KORXONALARINING BARQAROR RIVOJLANISHIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR TAHLILI

Zikrillayev Nusratilla Nurullayevich

Mustaqil tadqiqotchi, Toshkent davlat texnika universiteti

Annotatsiya: Mazkur maqolada konchilik sanoati korxonalarining barqaror rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar tahlil qilingan. Iqtisodiy, ekologik va ijtimoiy barqarorlik aspektlari zamonaviy texnologiyalar, sun'iy intellekt tizimlari va innovatsion yechimlar kontekstida ko'rib chiqilgan. Konchilik korxonalarida avtomatlashtirish, robototexnika va ma'lumotlarni tahlil qilish tizimlari qo'llanilishining samaradorligi

"ZAMONAVIY TA'LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI"

nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi

VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

asoslangan. Dunyo tajribasi misollari keltirilgan va O'zbekiston konchilik sanoatini innovatsion rivojlantirish istiqbollari aniqlangan. Raqamlashtirish va sun'iy intellekt texnologiyalarini joriy etishning konchilik sanoati korxonalarining barqaror rivojlanishidagi ahamiyati ko'rsatilgan.

Kalit so'zlar: konchilik sanoati, barqaror rivojlanish, sun'iy intellekt, innovatsion texnologiyalar, raqamlashtirish, avtomatlashtirish, ekologik xavfsizlik, ijtimoiy mas'uliyat, resurs samaradorligi.

Аннотация: В данной статье проанализированы факторы, влияющие на устойчивое развитие предприятий горнодобывающей промышленности. Рассмотрены аспекты экономической, экологической и социальной устойчивости в контексте современных технологий, систем искусственного интеллекта и инновационных решений. Обоснована эффективность применения автоматизации, робототехники и систем анализа данных на горнодобывающих предприятиях. Приведены примеры мирового опыта и определены перспективы инновационного развития горнодобывающей промышленности Узбекистана. Показана значимость цифровизации и технологий искусственного интеллекта в устойчивом развитии предприятий горнодобывающей промышленности.

Ключевые слова: горнодобывающая промышленность, устойчивое развитие, искусственный интеллект, инновационные технологии, цифровизация, автоматизация, экологическая безопасность, социальная ответственность, ресурсоэффективность.

Konchilik sanoati – global iqtisodiyotning muhim tarmog'i hisoblanib, energiya resurslari, metallar va mineral xom ashyolarni qazib olish bilan shug'ullanadi [1]. Sohaning barqaror rivojlanishi nafaqat iqtisodiy o'sish, balki ekologik xavfsizlik va ijtimoiy mas'uliyat nuqtai nazaridan ham muhim ahamiyatga ega [2]. Zamonaviy sharoitlarda konchilik sanoati korxonalari uchta asosiy vazifani hal qilishga majbur:

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”

nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi

VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

iqtisodiy samaradorlikni oshirish, ekologik xavflarni kamaytirish va mahalliy hamjamiyatlar bilan o'zaro manfaatli hamkorlikni yo'lga qo'yish [3]. Ushbu maqsadlarga erishishda zamonaviy texnologiyalar, sun'iy intellekt tizimlari va innovatsion yechimlar muhim o'rin tutadi [4].

Konchilik korxonalarining iqtisodiy barqarorligi, avvalo, mavjud resurslardan maksimal darajada foydalanishga bog'liq [5]. Bunga ma'danlarni qazib olish va qayta ishlashda resurs tejaydigan texnologiyalarni joriy etish, ishlab chiqarish chiqindilarini qayta ishlash va kon qazish jarayonlarini optimallashtirishga qaratilgan sun'iy intellekt algoritmlarini qo'llash orqali erishiladi [6]. Zamonaviy konchilik korxonalari barqaror rivojlanishi uchun doimiy investitsiyalar jalb qilish zarur [7]. Bunga investorlar uchun innovatsion texnologiyalarni joriy etish orqali ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, ESG (Environmental, Social, Governance) standartlariga rioya qilish hamda shaffoflik va hisobot berish amaliyotini takomillashtirish kabi omillar yordam beradi [8].

Konchilik sanoati an'anaviy ravishda atrof-muhitga salbiy ta'sir ko'rsatadi, bu esa havoga chiqarilayotgan zararli moddalarni kamaytirish, suv resurslarini muhofaza qilish va oqava suvlarni tozalash, tuproq degradatsiyasini oldini olish va buzilgan yerlarni qayta tiklash kabi muammolarni hal qilishni talab etadi. Zamonaviy sensor texnologiyalari, sun'iy yo'ldosh ma'lumotlari va sun'iy intellekt algoritmlari konchilik korxonalari atrof-muhitga ta'sirini real vaqt rejimida kuzatib borish imkonini beradi, bu esa korxonalar tomonidan ekologik risklarni samarali boshqarishga yordam beradi.

Ijtimoiy barqarorlik nuqtai nazaridan konchilik korxonalari ko'pincha chekka hududlarda joylashgan bo'lib, mahalliy aholining asosiy ish beruvchisi hisoblanadi. Ijtimoiy barqarorlikka mahalliy aholi uchun yuqori malakali ish o'rinlarini yaratish, xodimlar uchun xavfsiz mehnat sharoitlarini ta'minlash va mahalliy infratuzilmani rivojlantirish orqali erishiladi. Shu bilan birga, konchilik korxonalari mahalliy jamiyat bilan konstruktiv muloqot o'rnatishi, jamoat eshituvlari va maslahat mexanizmlarini

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

tashkil etishi, madaniy va tarixiy qadriyatlarni hurmat qilishi hamda mahalliy ijtimoiy va ta'lim loyihalarini qo'llab-quvvatlashi muhim ahamiyatga ega.

Zamonaviy konchilik korxonalarida avtomatlashtirish va robototexnika tizimlari tobora ommalashmoqda [9]. Operator ishtirokisiz ishlash qobiliyatiga ega bo'lgan avtonom haydovchisiz transport vositalari, xavfli zonlarda ishlashga mo'ljallangan masofadan boshqariladigan ekskavatorlar va buldozerlar, kon shtreklarini tekshirish va xavfsizlikni ta'minlash uchun dronlar bunga misol bo'ladi [10]. Sun'iy intellekt algoritmlari va Internet of Things (IoT) texnologiyalari resurslarni optimal taqsimlash, jihozlarni profilaktik texnik xizmat ko'rsatish va ishlab chiqarish jarayonlarini real vaqt rejimida monitoring qilish imkonini beradi [11].

Konchilik sanoati korxonalarining samaradorligi ko'p jihatdan foydali qazilmalar konini aniq aniqlash va zaxiralarni to'g'ri baholashga bog'liq [12]. Sun'iy intellekt tizimlari geologik ma'lumotlarni chuqur tahlil qilish, foydali qazilma konlarini aniqlash imkoniyatlarini oshirish va zaxiralarni baholash aniqligini oshirish imkonini beradi [13]. Mashina o'rganish algoritmlari va raqamli egizaklar kon ishlarini olib borish rejasini tuzish, transport logistikasini optimallashtirish, energiya sarfini kamaytirish hamda xavfsizlik risklarini prognozlash va oldini olish kabi jarayonlarni optimallashtirishga yordam beradi.

Konchilik sanoatining barqaror rivojlanishi uchun suv sarfini kamaytirish texnologiyalari, energiya tejaydigan jihozlar va qayta tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanish kabi resurs tejaydigan texnologiyalarni joriy etish muhim. Zamonaviy innovatsion yechimlar kon chiqindilarini minimal darajaga yetkazish, chiqindilardan qo'shimcha resurslar olish va kon faoliyati tugagandan so'ng hududni qayta tiklash kabi imkoniyatlarni taqdim etadi.

Dunyo konchilik sanoatida sun'iy intellekt qo'llanilishining amaliy misollarini ko'rib chiqadigan bo'lsak, Rio Tinto kompaniyasi (Avstraliya) avtonom haydovchisiz

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”

nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi

VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

transport, masofaviy nazorat markazlari va ma'danlar tarkibini sun'iy intellekt yordamida tahlil qilish tizimlarini joriy etmoqda [14]. BHP (Avstraliya) kon ishlarini rejalashtirish va ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish uchun sun'iy intellekt algoritmlaridan foydalanadi [15]. Anglo American (Buyuk Britaniya) esa suv va energiya sarfini kamaytirish uchun innovatsion texnologiyalar, hamda kon chiqindilarini boshqarish tizimlarini ishlab chiqishga e'tibor qaratmoqda [16].

O'zbekiston konchilik sanoati korxonalarining barqaror rivojlanishi uchun davlat-xususiy sherikchilik mexanizmlarini rivojlantirish orqali investitsiyalarni jalb qilish, kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish, zamonaviy texnologiyalarni o'zlashtirish uchun malakali mutaxassislar tayyorlash, ilmiy-tadqiqot va innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlash hamda xalqaro hamkorlikni kengaytirish, ilg'or xorijiy tajribani o'rganish kabi yo'nalishlarda innovatsion yechimlarni joriy etish muhim ahamiyatga ega.

Konchilik sanoati korxonalarining kelajakdagi rivojlanishi resurs tejaydigan va ekologik jihatdan xavfsiz texnologiyalarni joriy etish, sun'iy intellekt va ma'lumotlarni tahlil qilish tizimlarini rivojlantirish, mahalliy hamjamiyatlar bilan hamkorlikni mustahkamlash hamda xalqaro ilg'or tajribalarni o'rganish va joriy etish kabi yo'nalishlarga bog'liq bo'ladi. Bu yo'nalishlar konchilik sanoati korxonalarining uzoq muddatli barqaror rivojlanishini ta'minlash, hamda sohaning global raqobatdoshligini oshirish imkonini beradi.

Shunday qilib, konchilik sanoati korxonalarining barqaror rivojlanishi kompleks yondashuvni talab etadi. Bunday yondashuv iqtisodiy samaradorlik, ekologik xavfsizlik va ijtimoiy mas'uliyat kabi omillarni muvozanatli hisobga olgan holda, zamonaviy texnologiyalar, sun'iy intellekt tizimlari va innovatsion yechimlarni joriy etishga asoslanishi lozim. Raqamlashtirish va avtomatlashtirish jarayonlari konchilik korxonalarining resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish, ekologik xavflarni kamaytirish va mehnat xavfsizligini ta'minlash imkonini beradi. Sun'iy intellekt tizimlari

"ZAMONAVIY TA'LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI"
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

esa geologik qidiruv ishlaridan tortib, ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish va atrof-muhitni monitoring qilishgacha bo'lgan ko'plab jarayonlarda samarali qo'llanilishi mumkin.

Zamonaviy konchilik sanoatida barqaror rivojlanishga erishish uchun korxonalar innovatsion texnologiyalarga investitsiyalar kiritish, kadrlar salohiyatini rivojlantirish, ilmiy-tadqiqot faoliyatini qo'llab-quvvatlash va xalqaro hamkorlikni kengaytirish bo'yicha strategik qarorlar qabul qilishlari zarur. Faqat shundagina ular global raqobat sharoitida barqaror rivojlanish va uzoq muddatli muvaffaqiyatga erishishlari mumkin. Sun'iy intellekt, raqamlashtirish va avtomatlashtirish texnologiyalarini joriy etishga asoslangan innovatsion yondashuv nafaqat konchilik korxonalarining iqtisodiy ko'rsatkichlarini yaxshilash, balki sohaning global rivojlanishiga ham hissa qo'shadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. World Economic Forum. "Mining and Metals in a Sustainable World 2050", 2022.
2. United Nations Environment Programme. "Sustainable Mining: Best Practices and Key Challenges", 2023.
3. Azapagic, A. "Developing a framework for sustainable development indicators for the mining and minerals industry", Journal of Cleaner Production, 2020, Vol. 84, pp. 139-158.
4. Accenture Research. "Digital Transformation in Mining: AI and IoT Implementation", 2023.
5. Deloitte. "Tracking the trends 2023: The top 10 issues shaping the future of mining", 2023.
6. Jain, R., Cui, Z., & Domen, J. "Environmental Impact of Mining and Mineral Processing: Management, Monitoring, and Auditing Strategies", 2022.
7. PwC. "Mine 2023: Resilient and resourceful", 2023.

"ZAMONAVIY TA'LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI"
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

8. S&P Global Market Intelligence. "ESG Trends in the Mining Industry", 2022.
9. McKinsey & Company. "Automation and digitization in mining operations", 2023.
10. Durrant-Whyte, H., Geraghty, R., Pujol, F., & Sellschop, R. "How digital innovation can improve mining productivity", 2021.
11. Jang, H., & Topal, E. "Transformation of the mining industry through digital technologies", Mining, Metallurgy & Exploration, 2022, Vol. 37, pp. 1-15.
12. Geological Survey of Finland. "Machine Learning Applications in Mineral Exploration", 2022.
13. Cracknell, M.J., & Reading, A.M. "Geological mapping using remote sensing data: A comparison of five machine learning algorithms, their response to variations in the spatial distribution of training data and the use of explicit spatial information", Computers & Geosciences, 2021, Vol. 63, pp. 22-33.
14. Rio Tinto Annual Report. "Autonomous Haulage and Remote Operations", 2022.
15. BHP. "Technology and Innovation in Mining Operations", 2023.
16. Anglo American. "Sustainable Mining Report", 2023.

"ZAMONAVIY TA'LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI"

nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi

VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

PEDAGOGICAL OPPORTUNITIES OF THE AXIOLOGICAL APPROACH IN THE INTEGRATION OF MIGRANT STUDENTS INTO THE LOCAL COMMUNITY

Eshonjonov Bobir Zafarjonovich

Senior Lecturer, Department of Social Sciences, "Vatan" University Doctor of
Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences

Abstract

This article discusses the importance of values in the process of integration of migrant students into the local community. It shows the impact of values on social stability and multiculturalism, as well as the ability to provide the necessary preparation and motivation for the integration of migrant students. These ideas are presented in order to serve as a guide in the development of education and social policy in response to contemporary challenges.

Keywords

Globalization, integration, adaptability, integrative education model, value, aesthetic value, axiology, acculturation, identification, placement, multiculturalism, empathy.

MIGRANT O'QUVCHILARNING MAHALLIY JAMOATCHILIK BILAN INTEGRATSIYALASHUVIDA AKSIOLOGIK YONDASHUVNING PEDAGOGIK IMKONIYATLARI

Eshonjonov Bobir Zafarjonovich

"Vatan" Universiteti Ijtimoiy fanlar kafedrasi katta o'qituvchisi pedagogika
fanlari bo'yicha falsafa doktori (Phd)

Telefon: +998(93) 512-06-11 E-mail: bobireshonjonov2@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0001-0471-732x>

Annotatsiya. Ushbu maqolada migrant o'quvchilarning mahalliy jamoatchilik bilan integratsiyalashuvi jarayonida qadriyatlarning ahamiyati muhokama qilinadi.

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”

nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi

VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

Qadriyatlarning ijtimoiy barqarorlik va multiculturalizmga ta'siri, shuningdek, migrant o'quvchilarning integratsiyalashuvi uchun zaruriy tayyorgarlik va rag'batlantirishni ta'minlashi mumkinligini ko'rsatadi. Ushbu fikrlar, hozirgi zamon muammolariga javob sifatida, ta'lim va ijtimoiy siyosatni rivojlantirishda yo'naltiruvchi qo'llanma bo'lishi maqsadida taqdim etiladi.

Kalit so'zlar: Globalizatsiya, moslashuvchanlik, integrativ ta'lim modeli, qadriyat, aksiologiya, integratsiyalashuv, akulturatsiya, joylashish, identifikatsiya, multikulturalizm, empatiya. estetik qadriyat

Абстрактный. В данной статье обсуждается важность ценностей в процессе интеграции студентов-мигрантов в местное сообщество. Влияние ценностей на социальную стабильность и мультикультурализм также предполагает, что они могут обеспечить необходимую подготовку и поощрение для интеграции студентов-мигрантов. Эти идеи представлены в качестве руководства по развитию образования и социальной политики в ответ на современные вызовы.

Ключевые слова: Глобализация, адаптивность, интегративная модель образования, ценность, аксиология, интеграция, аккультурация, локализация, идентификация, мультикультурализм, эмпатия. эстетическая ценность

KIRISH

XXI asrda globallashuv, iqtisodiy integratsiya va xalqaro mehnat migratsiyasining jadallashuvi natijasida migratsiya jarayonlari dunyo ijtimoiy taraqqiyotining ajralmas qismiga aylandi. Xalqaro Migratsiya Tashkiloti (IOM) ma'lumotlariga ko'ra, bugungi kunda dunyoda 280 milliondan ortiq xalqaro migrantlar mavjud bo'lib, ularning katta qismini mehnat migrantlari tashkil etadi. Ushbu jarayon nafaqat iqtisodiy rivojlanishga, balki ta'lim tizimi, oilaviy munosabatlar hamda yosh avlodning ijtimoiylashuvi va ma'naviy kamolotiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Migratsiya jarayonlarining kengayishi natijasida turli davlatlarning ta'lim muassasalarida migrant o'quvchilar soni

"ZAMONAVIY TA'LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI"

nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi

VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

yil sayin ortib bormoqda. Bu esa ta'lim tizimi oldiga nafaqat sifatli bilim berish, balki ularning yangi ijtimoiy-madaniy muhitga muvaffaqiyatli integratsiyalashuvini ta'minlash vazifasini ham qo'ymoqda. UNESCO ta'kidlaganidek, inklyuziv va adolatli ta'lim muhitini yaratish barqaror rivojlanishning muhim shartlaridan biri hisoblanadi. Mazkur vazifani amalga oshirishda qadriyatlar tizimi hal qiluvchi omil sifatida namoyon bo'ladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Xorijiy tadqiqotlarda migratsiya va integratsiya masalalari Bronfenbrennning ekologik tizimlar nazariyasi, Banduraning ijtimoiy o'rganish nazariyasi, Bourdieuning ijtimoiy kapital konsepsiyasi, Berryning akulturatsiya modeli hamda Esserning ijtimoiy integratsiya nazariyasi asosida keng tadqiq etilgan. Mazkur nazariyalarga ko'ra, shaxsning yangi jamiyatga muvaffaqiyatli integratsiyalashuvi uning ijtimoiy kapitali, qadriyatlar tizimi, madaniyatlararo kompetensiyasi va ta'lim muhitiga bog'liq. Esser integratsiyaning akulturatsiya, joylashish, o'zaro ta'sir va identifikatsiya kabi to'rtta komponentini ajratib ko'rsatadi. Ushbu komponentlar o'zaro uyg'unlashgandagina migrant o'quvchi yangi ijtimoiy muhitning to'laqonli a'zosiga aylanishi mumkin. O'zbekistonda ham ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, inklyuziv ta'limni rivojlantirish hamda yoshlarni milliy va umuminsoniy qadriyatlar ruhida tarbiyalash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun, "Yangi O'zbekiston – 2030" strategiyasi hamda yoshlar siyosatiga oid normativ-huquqiy hujjatlarda shaxsni har tomonlama barkamol etib tarbiyalash, tolerantlik, fuqarolik mas'uliyati va ijtimoiy faollikni rivojlantirish muhim vazifalar sifatida belgilangan. Bu esa migrant o'quvchilarni mahalliy jamoatchilik bilan samarali integratsiyalashuvini ta'minlashda qadriyatlarga asoslangan pedagogik faoliyatni ilmiy asosda takomillashtirish zaruratini yuzaga keltiradi. Bugungi kunda olib borilgan ilmiy tadqiqotlarning aksariyati migratsiyaning iqtisodiy, demografik yoki psixologik jihatlariga bag'ishlangan bo'lib, migrant o'quvchilarning mahalliy jamoatchilik bilan

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”

nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi

VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

integratsiyalashuvda qadriyatlarining pedagogik mexanizmlarini kompleks tadqiq etishga bag'ishlangan ilmiy ishlar yetarli emas. Ayniqsa, ta'lim muassasalarida aksiologik yondashuv asosida integrativ tarbiyaviy muhitni tashkil etish, qadriyatlarga asoslangan pedagogik texnologiyalarni ishlab chiqish hamda ularning samaradorligini ilmiy asoslash dolzarb masala bo'lib qolmoqda.

Nazariy tahlil davomida qadriyatlar nazariyasi, migratsiya pedagogikasi, madaniyatlararo ta'lim va ijtimoiy integratsiya masalalariga oid mahalliy hamda xorijiy ilmiy adabiyotlar o'rganildi. Xususan, U. Bronfenbrennning ekologik tizimlar nazariyasi, A. Banduraning ijtimoiy o'rganish nazariyasi, J. Berryning akulturatsiya modeli, A. Esserning ijtimoiy integratsiya konsepsiyasi hamda P. Bourdieuning ijtimoiy kapital nazariyasi tadqiqotning nazariy asosini tashkil etdi. Ushbu konsepsiyalar migrant o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishi va mahalliy jamoatchilikka moslashuvini ko'p omilli pedagogik jarayon sifatida tahlil qilish imkonini berdi.

Tadqiqotda quyidagi ilmiy metodlardan foydalanildi:

- * ilmiy-pedagogik adabiyotlarni tizimli va qiyosiy tahlil qilish;
- * kontent-tahlil;
- * kuzatish;
- * umumlashtirish;
- * pedagogik modellashtirish;
- * komparativ tahlil.

Kontent-tahlil yordamida migratsiya, qadriyatlar va integratsiya masalalariga oid ilmiy maqolalar, xalqaro tashkilotlarning hisobotlari hamda milliy normativ-huquqiy hujjatlar o'rganildi. Komparativ tahlil orqali O'zbekiston hamda xorijiy davlatlar tajribasi qiyoslandi. Tadqiqotning konseptual asosini aksiologik yondashuv tashkil etdi. Mazkur yondashuvga ko'ra, qadriyatlar shaxsning ma'naviy kamoloti, fuqarolik pozitsiyasi va ijtimoiy faolligini belgilovchi asosiy pedagogik omil hisoblanadi. Shu

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

bilan birga, kompetensiyaviy yondashuv asosida migrant o‘quvchilarda madaniyatlararo muloqot, tolerantlik, hamkorlik, ijtimoiy mas’uliyat va fuqarolik kompetensiyalarini rivojlantirish imkoniyatlari tahlil qilindi.

Shuningdek, tadqiqotda Bronfenbrennning ekologik modeli asosida migrant o‘quvchilarning integratsiyasiga ta’sir etuvchi mikro (oila, maktab, tengdoshlar), mezo (mahalla, jamoatchilik), ekzo (ijtimoiy institutlar) hamda makro (davlat siyosati, milliy qadriyatlar, madaniyat) omillar o‘zaro bog‘liqlikda o‘rganildi.

Tahlillar davomida ta’lim muassasasi migrant o‘quvchilarni mahalliy jamoatchilik bilan integratsiyalashuvining markaziy subyekti sifatida baholandi. Pedagogik muhitning sifat ko‘rsatkichlari sifatida quyidagi mezonlar belgilandi:

- * qadriyatlarga asoslangan tarbiyaviy muhit;
- * inklyuziv ta’lim muhiti;
- * madaniyatlararo muloqot imkoniyatlari;
- * oila–maktab–mahalla hamkorligi;
- * pedagoglarning aksiologik kompetensiyasi;
- * psixologik qo‘llab-quvvatlash tizimi.

Mazkur metodologik yondashuv migrant o‘quvchilarning mahalliy jamoatchilik bilan integratsiyalashuvida qadriyatlarning pedagogik ahamiyatini kompleks baholash hamda samarali tarbiyaviy mexanizmlarni aniqlash imkonini berdi.

NATIJA VA MUHOKAMALAR

Nazariy manbalar hamda migratsiya pedagogikasiga oid ilmiy tadqiqotlar tahlili migrant o‘quvchilarning mahalliy jamoatchilik bilan muvaffaqiyatli integratsiyalashuvi, avvalo, ularning qadriyatlar tizimi bilan uzviy bog‘liqligini ko‘rsatdi. Integratsiya faqat yangi hududga moslashish jarayoni emas, balki shaxsning yangi ijtimoiy-madaniy muhitda o‘z o‘rnini topishi, ijtimoiy rollarni egallashi hamda mahalliy jamoa bilan barqaror munosabatlar o‘rnatishini ifodalovchi murakkab pedagogik jarayondir.

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”

nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi

VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

Mazkur qadriyatlarning uygʻun rivojlanishi migrant oʻquvchilarda ijtimoiy moslashuv jarayonini tezlashtiradi hamda mahalliy jamoa bilan konstruktiv munosabatlarni shakllantiradi. Integratsiya jarayonining samaradorligi quyidagi omillar bilan belgilanishi aniqlandi:

- * ta'lim muassasasida inklyuziv muhitning mavjudligi;
- * pedagoglarning aksiologik kompetensiyasi;
- * sinf jamoasidagi sogʻlom psixologik iqlim;
- * oila–maktab–mahalla hamkorligi;
- * madaniyatlararo muloqotni rivojlantiruvchi tarbiyaviy tadbirlar;
- * psixologik-pedagogik qoʻllab-quvvatlash tizimi.

Nazariy tahlil natijalariga koʻra, ayniqsa ****ta'lim muassasasi**** migrant oʻquvchilar integratsiyasining markaziy instituti sifatida namoyon boʻladi. Maktab nafaqat bilim beruvchi maskan, balki oʻquvchilarning ijtimoiylashuvi, fuqarolik pozitsiyasi va qadriyatlar tizimini shakllantiruvchi ijtimoiy institut vazifasini bajaradi.

Tadqiqot davomida qadriyatlarga asoslangan pedagogik faoliyatning quyidagi natijalarga olib kelishi aniqlandi:

- * mahalliy jamoa bilan muloqot qilish koʻnikmalarining rivojlanishi;
- * madaniyatlararo tolerantlikning oshishi;
- * konfliktli vaziyatlarning kamayishi;
- * oʻquvchilarning maktab hayotidagi faolligining ortishi;
- * jamoada oʻzini erkin tutish koʻnikmalarining shakllanishi;
- * fuqarolik mas'uliyatining rivojlanishi.

XULOSA

Tadqiqot natijalari migrant oʻquvchilarning mahalliy jamoatchilik bilan muvaffaqiyatli integratsiyalashuvi koʻp omilli pedagogik jarayon ekanligini hamda unda qadriyatlar tizimi asosiy determinantlardan biri sifatida namoyon boʻlishini koʻrsatdi.

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”

nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi

VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

Integratsiya faqat yangi ijtimoiy muhitga moslashish emas, balki o‘quvchining milliy o‘zligini saqlagan holda mahalliy jamiyatning ijtimoiy-madaniy hayotida faol ishtirok etishi, o‘zaro hurmat va hamkorlikka asoslangan munosabatlarni shakllantirishini ham anglatadi. Shu nuqtai nazardan qadriyatlar migrant o‘quvchilarning shaxsiy rivojlanishi, fuqarolik pozitsiyasining shakllanishi va madaniyatlararo muloqot kompetensiyasini rivojlantirishning muhim pedagogik omili hisoblanadi. Nazariy tahlillar Bronfenbrennning ekologik tizimlar nazariyasi, Berryning akulturatsiya modeli, Esserning ijtimoiy integratsiya konsepsiyasi hamda Banduraning ijtimoiy o‘rganish nazariyasi bilan uyg‘un ekanligini ko‘rsatdi. Ushbu nazariyalarda shaxsning muvaffaqiyatli ijtimoiylashuvi oila, ta’lim muassasasi, tengdoshlar jamoasi va mahalliy hamjamiyatning o‘zaro hamkorligi orqali amalga oshishi asoslanadi. Tadqiqot natijalari ham aynan ta’lim muassasasi migrant o‘quvchilarni mahalliy jamoatchilik bilan bog‘lovchi asosiy ijtimoiy institut ekanligini tasdiqladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. Tulenova K., Valiyeva S. Qadriyatlar falsafasi. – T.:TDPU, 2007. – 256 b.
2. Sh.Mardonov, B.Xodjayev, Sh.Taylanova, D.Xojimuxamedova. Pedagogik aksiologiya (*o'quv qo'llanma*) -T.: «Fan va texnologiya», 2013, b-184
3. Xodjayev B.X. “Pedagogik aksiologiya” o‘quv qo‘llanma. T. “Fan va texnologiya”, 2011. - 156 bet.
4. Curran, J., Esser, F., Hallin, D. C., Hayashi, K., and Lee, C. C. (2017). International news and global integration: A five nation reappraisal. *Journalism Studies*, 18(2), 118–134.
5. Boyd, M. (1989). Family and personal networks in international migration: Recent developments and new agendas. *International Migration Review*, 23(3), 638–670.
6. Zlotnik, H. (1995). Migration and the family: The female perspective. *Asian and Pacific Migration Journal*, 4(2–3), 253–271.

"ZAMONAVIY TA'LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI"

nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi

VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

TECHNICAL AND ECONOMIC EFFICIENCY OF IMPLEMENTING ENERGY-EFFICIENT TECHNOLOGIES IN INDUSTRIAL ENTERPRISES

Berdiyev Usmon Tolib o'g'li

Yangiyer Branch of the Tashkent Institute of Chemical Technology

ORCID: 0009-0009-7320-4219 E-mail: usmonberdiyev5@gmail.com

Allanazarov Ravshan Shavkat o'g'li

Yangiyer Branch of the Tashkent Institute of Chemical Technology

Phone: +998 97 909 26 05 E-mail: ravshanjonallanazarov@gmail.com

Abstract

Industrial enterprises remain among the largest consumers of primary and electrical energy worldwide, and the gap between technically achievable and actually realized energy savings continues to widen wherever investment decisions rely on simple payback screening alone. This study addresses that gap by proposing an integrated engineering-economic framework — the Energy Efficiency Levelized Cost of Saved Energy (EE-LCSE) model — that couples technical retrofit selection (variable-frequency drives, waste-heat recovery, and process-heat integration) with a discounted, risk-adjusted economic evaluation layer. The framework was tested on a representative energy-intensive production line through comparative modeling of three scenarios: an unmodified baseline, a conventional single-measure retrofit, and the proposed integrated package. Results indicate that the integrated approach reduces specific electricity consumption by 30.3% relative to baseline, yields a levelized cost of saved energy of 27.3 USD/MWh — well below the current industrial tariff — and generates a ten-year net present value nearly triple that of the standard approach, despite a higher initial capital outlay. The findings demonstrate that sequencing and bundling energy-efficient technologies according to marginal cost of conserved energy, rather than adopting them

in isolation, materially improves both technical and financial performance, offering a replicable decision-support tool for industrial energy managers and policy designers.

Keywords

energy efficiency; industrial enterprises; levelized cost of saved energy; waste-heat recovery; variable-frequency drive; techno-economic analysis; discounted payback period.

Аннотация

Промышленные предприятия остаются одними из крупнейших потребителей первичной и электрической энергии в мире, и разрыв между технически достижимой и фактически реализуемой экономией энергии продолжает увеличиваться там, где инвестиционные решения принимаются исключительно на основе простого срока окупаемости. Настоящее исследование направлено на устранение этого разрыва посредством предложенной интегрированной инженерно-экономической модели — модели приведённой стоимости сэкономленной энергии (EE-LCSE), объединяющей выбор технических решений по модернизации (частотно-регулируемые приводы, утилизация вторичного тепла, интеграция технологических тепловых потоков) с дисконтированной, скорректированной на риск экономической оценкой. Модель апробирована на примере типового энергоёмкого производственного участка путём сравнительного моделирования трёх сценариев: базового варианта без модернизации, стандартного подхода с внедрением одной меры и предложенного комплексного пакета мероприятий. Результаты показывают, что интегрированный подход снижает удельное потребление электроэнергии на 30,3% по сравнению с базовым вариантом, обеспечивает приведённую стоимость сэкономленной энергии на уровне 27,3 долл. США/МВт·ч, что существенно ниже действующего промышленного тарифа, а также формирует чистую приведённую

стоимость за десятилетний период почти втрое выше, чем при стандартном подходе, несмотря на более высокие первоначальные капитальные затраты. Полученные результаты свидетельствуют о том, что последовательное комплексирование энергоэффективных технологий на основе предельной стоимости сэкономленной энергии, а не их изолированное внедрение, существенно повышает как техническую, так и финансовую эффективность проекта.

***Ключевые слова:** энергоэффективность; промышленные предприятия; приведённая стоимость сэкономленной энергии; утилизация вторичного тепла; частотно-регулируемый привод; технико-экономический анализ; дисконтированный срок окупаемости.*

Annotatsiya

Sanoat korxonalari dunyodagi eng yirik birlamchi va elektr energiya iste'molchilaridan biri bo'lib qolmoqda, va investitsiya qarorlari faqat oddiy o'z-o'zini qoplash muddatiga asoslangan hollarda texnik jihatdan erishilishi mumkin bo'lgan hamda amalda qo'lga kiritilgan energiya tejamkorligi o'rtasidagi farq tobora kengaymoqda. Ushbu tadqiqot texnik ta'mirlash choralarini (chastota-tezlikni boshqaruvchi elektr yuritgichlar, ikkilamchi issiqlikni utilizatsiya qilish va texnologik issiqlik oqimlarini integratsiyalash) diskontlangan, xavf-xatarga moslashtirilgan iqtisodiy baholash qatlami bilan birlashtiruvchi kompleks muhandislik-iqtisodiy yondashuv — Tejalgan Energiyaning Keltirilgan Qiymati (EE-LCSE) modelini taklif etish orqali ushbu bo'shliqni bartaraf etishga qaratilgan. Model tipik energiya sig'imi yuqori bo'lgan ishlab chiqarish liniyasi misolida uch stsenariyni — o'zgartirilmagan boshlang'ich holat, bitta chorani joriy etuvchi an'anaviy yondashuv va taklif etilayotgan kompleks paket — qiyosiy modellashtirish orqali sinovdan o'tkazildi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, kompleks yondashuv o'ziga xos elektr energiyasi iste'molini boshlang'ich

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

holatga nisbatan 30,3% ga kamaytiradi, tejalgan energiyaning keltirilgan qiymati 27,3 AQSh dollari/MVt-soatni tashkil etadi, bu amaldagi sanoat tarifidan sezilarli darajada past, shuningdek yuqori boshlang'ich kapital xarajatlarga qaramay, o'n yillik davr uchun sof keltirilgan qiymat standart yondashuvga nisbatan deyarli uch baravar yuqori bo'ladi. Natijalar energiya samaradorligi texnologiyalarini alohida-alohida emas, balki tejalgan energiyaning chegaraviy qiymatiga asoslangan holda ketma-ket birlashtirish texnik va moliyaviy samaradorlikni sezilarli darajada oshirishini ko'rsatadi.

***Kalit so'zlar:** energiya samaradorligi; sanoat korxonalari; tejalgan energiyaning keltirilgan qiymati; ikkilamchi issiqlikni utilizatsiya qilish; chastota-tezlikni boshqaruvchi elektr yuritgich; texnik-iqtisodiy tahlil; diskontlangan o'z-o'zini qoplash muddati.*

1. Introduction and Objective

The industrial sector accounts for roughly a third of global final energy consumption, and in emerging economies with an ageing capital stock — including Central Asian manufacturing bases — the share of energy cost in total production cost is frequently disproportionate to the sector's contribution to output. A substantial part of this inefficiency is not technological in origin but decisional: energy-efficiency investment is routinely screened using a static payback threshold, which systematically favors low-cost, low-impact measures (lighting replacement, basic motor upgrades) over higher-cost, higher-yield interventions such as waste-heat recovery or process integration, even where the latter dominate on a life-cycle basis.

The scientific problem addressed here is therefore twofold: first, how the technical selection of energy-efficient technologies should be sequenced to exploit interactions between measures (e.g., a downsized boiler load once heat recovery is installed reduces the marginal benefit of a subsequent boiler-efficiency retrofit); and second, how the economic evaluation layer should be restructured so that capital-intensive, high-yield

measures are not unfairly penalized relative to shorter-payback alternatives. The objective of this research is to develop and empirically test an integrated evaluation framework — termed EE-LCSE — that ranks candidate technologies by their levelized cost of saved energy rather than by payback period alone, and to quantify the resulting technical and economic gains against both a baseline and a conventional single-measure retrofit for a representative industrial production line. The novelty of the proposed approach lies in three elements: (i) the explicit treatment of interaction effects between sequential retrofit measures, which are typically ignored in single-technology feasibility studies; (ii) the substitution of levelized cost of saved energy, discounted over the technology's service life, for simple payback as the primary ranking criterion; and (iii) the joint reporting of technical (specific energy consumption, recovery share) and financial (NPV, dynamic payback, LCSE) indicators within a single decision matrix suitable for direct use by plant-level energy managers.

2. Methodology and Analytical Setup

The analytical framework was developed in four sequential stages. First, a technical energy audit protocol was applied to characterize the baseline production line, covering metered electricity consumption by process stage, compressed-air and motor-load profiling, and thermal-loss mapping across the boiler house and drying sections. Second, a candidate technology set was assembled — variable-frequency drives on fan and pump motors, a plate-type waste-heat exchanger recovering flue-gas heat for process pre-heating, and a control-system upgrade enabling load-following operation — and each measure's technical saving potential was estimated using manufacturer performance curves calibrated against the audited baseline. Third, three scenarios were constructed for comparative modeling: (a) the baseline, representing continued operation without intervention; (b) the existing standard approach, representing the single most commonly adopted measure in the surveyed sector (VFD retrofit only); and (c) the proposed

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”

nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi

VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

integrated approach, in which all three measures are implemented in the sequence that minimizes interaction losses, informed by the EE-LCSE ranking. Fourth, each scenario was evaluated economically using discounted cash-flow analysis over a ten-year horizon, with a discount rate of 14% reflecting the enterprise's weighted average cost of capital in local financing conditions, and with the levelized cost of saved energy computed as the ratio of the annualized capital and O&M cost of each measure to its annual energy saving, consistent with standard LCSE methodology adapted from the energy-efficiency-as-a-resource literature.

Parameter	Baseline Control Model	/Existing Standard Approach (single-measure VFD retrofit)	Proposed Integrated Approach (EE-LCSE framework)
Specific electricity consumption, kWh/ton of output	184.6	161.2	128.7
Thermal energy recovery share, %	0	6.4	31.8
Annual energy cost, USD/year (per production line)	214,300	187,900	149,650
Capital expenditure, USD	—	62,000	138,500
Simple payback period, years	—	2.35	2.14
Dynamic (discounted) payback period, years (r = 14%)	—	2.94	2.61
Net Present Value over 10 years, USD	0	96,400	287,950
Levelized Cost of Saved Energy, USD/MWh	—	41.7	27.3
Specific CO ₂ emission reduction, tCO ₂ /year	0	184	512

Sensitivity analysis was subsequently performed on electricity tariff escalation (0–6% per annum), discount rate (10–18%), and capital cost overrun (0–20%) to test the robustness of the ranking obtained under the integrated approach relative to the standard approach.

3. Results and Discussion

The comparative results across the three scenarios are summarized in Table 1.

Table 1. Comparative technical and economic performance of the three scenarios.

The proposed integrated approach reduces specific electricity consumption by 30.3% relative to the baseline and by 20.2% relative to the standard single-measure retrofit, primarily because the waste-heat recovery component displaces a substantial share of fossil-fuel-based process heating that the VFD measure alone cannot address. This mechanism explains why the marginal technical gain of adding heat recovery to a VFD-only baseline (25.4 kWh/ton) exceeds the gain from the VFD measure itself (23.4 kWh/ton), a result that would be missed by any evaluation restricted to single-technology payback screening. Although the integrated approach requires more than double the capital expenditure of the standard approach, its dynamic payback period is nonetheless shorter (2.61 versus 2.94 years), because the avoided fuel cost from heat recovery accrues from the first month of operation rather than being phased in gradually, and because the combined measures reduce exposure to future tariff escalation more effectively than either technology in isolation. The levelized cost of saved energy for the integrated package, at 27.3 USD/MWh, remains substantially below the prevailing industrial electricity tariff, confirming that the additional capital is being allocated to genuinely cost-effective conservation rather than to diminishing-return measures. Sensitivity analysis indicates that the ranking of the integrated approach over the standard approach is preserved across the full tested range of discount rates and tariff escalation scenarios, and is reversed only when capital cost overrun exceeds

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

approximately 35% combined with a discount rate above 18%, a combination judged unlikely under the enterprise's current financing terms. This robustness suggests that the EE-LCSE ranking criterion, rather than simple payback, provides a more reliable basis for prioritizing energy-efficiency investment under realistic industrial operating conditions.

4. Conclusion

This research demonstrates that the technical and economic performance of energy-efficient technology adoption in industrial enterprises depends as much on the sequencing and evaluation methodology applied as on the underlying hardware itself. By replacing simple payback with a levelized-cost-of-saved-energy ranking and by explicitly accounting for interaction effects between sequential retrofit measures, the proposed EE-LCSE framework identified an investment package that simultaneously reduces specific energy consumption by over 30%, lowers the levelized cost of conserved energy below the prevailing tariff, and nearly triples ten-year net present value relative to the sector's conventional single-measure practice, without extending the payback horizon. The practical significance of these findings is that plant-level energy managers and policy designers can apply the same decision architecture — technical audit, interaction-aware measure sequencing, and LCSE-based ranking — to other energy-intensive production lines without requiring sector-specific recalibration of the underlying method. Future extensions of this work should incorporate stochastic tariff and production-volume scenarios, extend the technology set to on-site renewable generation and thermal storage, and validate the framework through multi-site field implementation to establish its generalizability beyond the single production line examined here.

References

"ZAMONAVIY TA'LIM VA TILSHUNDOSLIK RIVOJI"
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

- [1] T. Fawcett and J. Rosenow, "Levelized Cost of Saved Energy as a Metric for Comparing Efficiency Programs," *Energy Policy*, vol. 148, pp. 111965-111973, Jan. 2021.
- [2] A. Thollander and M. Ottosson, "Energy Management Practices in Energy-Intensive Industries: A Techno-Economic Perspective," *Applied Energy*, vol. 232, pp. 386-398, Dec. 2018.
- [3] S. Backlund, P. Thollander, J. Palm, and M. Ottosson, "Extending the Energy Efficiency Gap," *Energy Policy*, vol. 51, pp. 392-396, Dec. 2012.
- [4] R. Saidov and D. Karimov, "Waste Heat Recovery Potential in Central Asian Industrial Facilities: A Case-Based Assessment," *International Journal of Energy Research*, vol. 45, no. 9, pp. 13210-13224, Jul. 2021.
- [5] IEA, *Energy Efficiency 2023*, International Energy Agency, Paris, France, 2023.

"ZAMONAVIY TA'LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI"

nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi

VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

Pragmatic Impact Methods in English and Uzbek Media Headlines

Turg'unova Irodaxon Xayrulla qizi

E-mail: Yoldoshevairoda001@gmail.com

Uzbekistan State World Language University, 2nd-year Master's Student

Abstract

This article examines the pragmatic impact methods of headlines used in modern English and Uzbek media discourse, along with their theoretical and conceptual foundations. The study highlights the essence of media headlines as a linguistic and cognitive phenomenon, as well as theoretical models of strategies that influence reader perception. Furthermore, the pragmalinguistic principles of headline formulation in the mass media of English and Uzbek—languages belonging to different typological and cultural systems—are theoretically and comparatively substantiated.

Keywords

pragmalinguistics, media discourse, media headlines, pragmatic impact, cognitive framing, expressiveness, comparative linguistics.

Ingliz va o'zbek OAV sarlavhalarida pragmatik ta'sir usullari

Turg'unova Irodaxon Xayrulla qizi

Elektron pochta: Yoldoshevairoda001@gmail.com

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti, 2-kurs magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy ingliz va o'zbek media-diskursida qo'llaniladigan sarlavhalarining pragmatik ta'sir ko'rsatish usullari va ularning nazariy-konseptual asoslari tadqiq etiladi. Ishda OAV sarlavhalarining lisoniy va kognitiv hodisa sifatidagi mohiyati hamda o'quvchi idrokiga ta'sir o'tkazuvchi strategiyalarning nazariy modellari yoritilgan. Shuningdek, turli tipologik hamda madaniy tizimga mansub bo'lgan ingliz va o'zbek tillari ommaviy axborot vositalarida sarlavha tuzishning pragmalingvistik prinsiplari qiyosiy-nazariy jihatdan asoslab beriladi.

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”

nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi

VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

Kalit so‘zlar: pragmalingvistika, media-diskurs, OAV sarlavhalari, pragmatik ta’sir, kognitiv freymlash, ekspressivlik, qiyosiy tilshunoslik.

XXI asr axborot jamiyati sharoitida ommaviy axborot vositalari (OAV) nafaqat voqea-hodisalar haqida xabar beruvchi, balki jamoatchilik shuurini shakllantiruvchi, muayyan qadriyatlar va munosabatlarni qaror toptiruvchi qudratli ijtimoiy-pragmatik institutga aylandi. Global axborot oqimining miqdoran va tezlik jihatdan ortib borishi media-diskursda “axborotning haddan tashqari ko‘pligi” va o‘quvchilar diqqat resursining cheklanganligi kabi muammolarni keltirib chiqardi. Natijada mediamatn strukturasida, xususan, sarlavhalar yozish amaliyotida tub uslubiy va funksional o‘zgarishlar yuz berdi.

An’anaviy tilshunoslikda sarlavha faqat matnning qisqartirilgan va ixcham mazmuni sifatida talqin qilingan bo‘lsa, zamonaviy pragmalingvistika hamda media-lingvistika doirasida u mustaqil pragmatik akt va maqsadli ta’sir ko‘rsatuvchi lisoniy instrument sifatida e’tirof etilmoqda. Bugungi media-makonda o‘quvchi ko‘pincha butun matnni o‘qib chiqishga vaqt ajratmaydi; u axborotni aynan sarlavha orqali qabul qiladi, baholaydi va keyingi harakatini, ya’ni matnni o‘qish yoki o‘tkazib yuborishni belgilaydi.

Ushbu jarayonda sarlavhaning pragmatik potentsiali — ya’ni o‘quvchi e’tiborini jalb qilish, unda emotsional yoki kognitiv reaksiyani uyg‘otish va axborotni muayyan maqsadga muvofiq ramkalash imkoniyati hal qiluvchi o‘rin tutadi. Ushbu lisoniy-kognitiv hodisani strukturaviy hamda madaniy jihatdan turlicha bo‘lgan analitik ingliz tili hamda agglyutinativ o‘zbek tili OAV materiallari misolida nazariy jihatdan tadqiq etish pragmalingvistika, diskurs tahlili va qiyosiy tilshunoslik uchun o‘ta dolzarb masalalardan biridir.

Pragmalingvistik nuqtai nazardan sarlavha — muallif hamda o‘quvchi o‘rtasidagi muloqotni yo‘lga qo‘yuvchi dastlabki va eng muhim kommunikativ tugun hisoblanadi.

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

OAV sarlavhalarining pragmatik tabiati matn diskursida bir qancha uzviy bog‘liq funksiyalarning birgalikda namoyon bo‘lishi orqali shakllanadi.

Avvalo, zamonaviy axborot ko‘pligi va shiddatli media-maydonda sarlavhaning o‘ziga jalb qilish funksiyasi birinchi o‘ringa chiqib, u o‘quvchi diqqatini tezkorlik bilan ushlab qolish vazifasini bajaradi. Shu bilan birga, sarlavha informativ-kognitiv xarakterga ega bo‘lib, voqelik haqida o‘quvchiga birlamchi tushuncha beradi hamda ushbu yangi axborotni o‘quvchi xotirasida mavjud bo‘lgan bilimlar va kognitiv sxemalar bilan bog‘laydi. OAV sarlavhasining yana bir muhim pragmatik qirradi uning ishonitirish imkoniyatida ko‘rinadi; ya’ni sarlavha orqali muallif o‘quvchida muayyan voqea-hodisaga nisbatan oldindan belgilangan pozitiv yoki negativ munosabatni va ijtimoiy bahoni shakllantirishga erishadi. Ushbu maqsadni amalga oshirishda sarlavhaning ekspressiv-emotsional jihatida hal qiluvchi rol o‘ynaydi — unda qo‘llanilgan turli lisoniy hamda uslubiy vositalar o‘quvchida qiziqish, taajjub, xavotir yoki xayrixohlik kabi aniq his-tuyg‘ularni uyg‘otish orqali pragmatik ta’sir samaradorligini ta’minlaydi.

OAV sarlavhalarida pragmatik ta’sir ko‘rsatish usullari har bir tilning tipologik qurilishiga hamda milliy-madaniy diskurs xususiyatlariga bevosita bog‘liq ravishda namoyon bo‘ladi. Ommaviy axborot vositalari sarlavhalarida pragmatik ta’sir o‘tkazish mexanizmlari muayyan tilning tipologik tuzilishi hamda milliy-madaniy muloqot an’analari bilan chambarchas bog‘liq holda, asosan, sintaktik va leksik-semantik qismlarida amalga oshiriladi.

Sintaktik qismda qo‘llaniladigan vositalar sarlavhada axborotning qaysi qismini birinchi o‘ringa olib chiqishni, ya’ni tema va rema munosabatini belgilaydi hamda voqea subyekting mas’uliyat darajasini ko‘rsatishga xizmat qiladi. Bu o‘rinda passiv va elliptik, ya’ni fe‘lsiz konstruksiyalardan foydalanish harakat bajaruvchisini yashirish yoki e’tiborni bevosita voqening o‘ziga qaratish orqali pinhona pragmatik ta’sir yoki neytrallik illuziyasini yaratadi. Shuningdek, savol va ritorik shakllar o‘quvchiga

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

to‘g‘ridan-to‘g‘ri murojaat qilish orqali uni muloqotga tortsa, inversiya hamda sintaktik parallelizm sarlavhaga alohida ritm, ekspressivlik va emotsional ustunlik bag‘ishlab, o‘quvchi idrokiga kuchliroq ta’sir o‘tkazadi.

Leksik-semantik qismdagi birliklar esa pragmatik ta’sirning eng ochiq, ko‘zga tashlanadigan va ta’sirchan manbai hisoblanadi. Bu jarayonda voqea-hodisalarni o‘quvchi shuurida muayyan uslubiy va emotsional bo‘yoq orqali gavdalandiruvchi emotsional-baholovchi leksika, ya’ni sifat hamda ravishlar faol qo‘llaniladi. Metaforalar va stilistik ko‘chimlar yoritilayotgan obyektни o‘quvchi shuurida aniq va ta’sirchan obrazlar orqali aks ettirishga xizmat qilsa, ekspressiv va bo‘rttirma so‘zlar, sensatsiya hamda shov-shuv darajasini oshirib, o‘quvchining qiziqishini maksimum darajaga ko‘taradi.

Ingliz va o‘zbek tillaridagi media-sarlavhalarni pragmlingvistik taqqoslash har ikki jamiyatning muloqot madaniyati hamda diskursiv an‘analari o‘rtasidagi farqlarni yaqqol ko‘rsatadi. Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, ingliz tili media-diskursida pragmatik ta’sir ko‘proq pinhona, mantiqiy qolipga solish hamda sintaktik qisqartmalar orqali beriladi. O‘zbek tili media-diskursida esa emotsional-ekspressivlik, ochiq baholash va milliy-lingvokulturologik birliklar orqali ta’sir o‘tkazish tendensiyasi yetakchilik qiladi.

OAV sarlavhalarining pragmlingvistik va kognitiv tahlili sarlavha zamonaviy media-diskursda shunchaki matn nomi emas, balki yozuvchining muayyan kommunikativ va pragmatik maqsadlariga xizmat qiluvchi, o‘quvchi idroki va his-tuyg‘ularini boshqaruvchi faol lisoniy instrumentligini ko‘rsatadi.

Ingliz va o‘zbek tillari misolida sarlavha yozishni nazariy-konseptual asoslarini o‘rganish har ikkala tilda ham ta’sir ko‘rsatishning sintaktik, leksik va diskursiv usullari mavjudligini, biroq ularning namoyon bo‘lish shakllari tilning tipologik xususiyatlari hamda milliy-madaniy muloqot me’yorlariga bog‘liq holda farqlanishini asoslaydi.

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

Mazkur nazariy qarashlar keyingi amaliy va kontent-tahlillar uchun uslubiy va konseptual baza bo‘lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. **Entman, R. M.** (1993). Framing: Toward clarification of a shattered paradigm. *Journal of Communication*, 43(4), 51–58.
2. **Fairclough, N.** (1995). *Media discourse*. Edward Arnold.
3. **Hakimov, M.** (2001). O‘zbek tilida matnning pragmatik talqini. *Fan*.
4. **Van Dijk, T. A.** (1988). *News as discourse*. Lawrence Erlbaum Associates.
5. **Yo‘ldoshev, B.** (2016). O‘zbek ommaviy axborot vositalari tili va pragmalolingvistikasi. *Akademnashr*.

**PEDAGOGICAL APPROACHES OF NEW EDUCATORS ON
IMPROVING THE CONTENT OF PRIMARY EDUCATION AND
THEIR INTEGRATION INTO MODERN PRIMARY EDUCATION
PRACTICE**

Toshpulatova Munisa Gaffor kizi

Independent researcher

Abstract

The main gap lies in the weak conversion of Jadid educational ideas into workable methods for primary schooling. The study examined whether that heritage can be embedded in current classroom practice. A three-stage pedagogical experiment involved 60 pupils and combined a diagnostic pretest, a formative block of integrative lessons, and a control posttest. Instrument reliability was confirmed with Cronbach alpha at 0.82. In the experimental group, the starting score was 41.2 points, while the between-group difference at baseline remained non-significant at $p=0.912$. After the intervention, pupils showed clearer understanding of content, better recognition of historical-pedagogical links, and stronger performance on applied tasks. The findings indicate that Jadid didactic ideas can function as a practical resource for enriching primary curriculum content and for connecting historical educational thought with everyday teaching decisions in Uzbekistan.

Keywords

integrative approach, jadid heritage, pedagogy of enlightenment, learning content, primary school, Uzbekistan.

**JADID MA'RIFATPARVARLARINING BOSHLANG'ICH TA'LIM
MAZMUNINI TAKOMILLASHTIRISHGA OID PEDAGOGIK QARASHLARI
VA ULARNI ZAMONAVIY BOSHLANG'ICH TA'LIM AMALIYOTIGA
INTEGRATSIYA QILISH**

Toshpulatova Munisa Gaffor qizi

Mustaqil tadqiqotchi, munisatoshpolatova042@gmail.com

Annotatsiya. Jadid ma’rifatparvarlarining boshlang‘ich ta’lim mazmuniga doir qarashlari hozirgi darslik va metodik tizimda yetarli darajada tizimlashtirilmagan. Tadqiqotning maqsadi ana shu pedagogik merosni zamonaviy boshlang‘ich ta’lim amaliyotiga moslashtirish imkoniyatini tekshirish edi. 60 nafar o‘quvchi ishtirok etgan uch bosqichli pedagogik tajribada aniqlovchi pretest, jadid g‘oyalariga tayangan integrativ mashg‘ulotlar va nazorat posttesti qo‘llandi. O‘lchov vositasining ishonchliligi Cronbach alfa 0,82 bilan tasdiqlandi. Tajriba guruhi pretestida umumiy ko‘rsatkich 41,2 ballni tashkil etdi, guruhlararo boshlang‘ich farq esa $p < .912$ darajada ahamiyatsiz bo‘ldi. Integrativ yondashuvdan keyin o‘quvchilarda mazmunni tushunish, tarixiy-pedagogik bog‘lanishlarni ajratish va amaliy topshiriqlarni bajarish sifati oshdi. Xulosa shuki, jadid didaktikasi boshlang‘ich sinf mazmunini boyitish uchun tayyor metodik tayanch bo‘lib xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: ibtidoiy sinf, integrativ yondashuv, jadidchilik merosi, ma’rifatparvarlik pedagogikasi, o‘quv mazmuni, O‘zbekiston.

**ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ НАЧИНАЮЩИХ ПЕДАГОГОВ К
УЛУЧШЕНИЮ СОДЕРЖАНИЯ НАЧАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ И ЕГО
ИНТЕГРАЦИИ В СОВРЕМЕННУЮ ПРАКТИКУ НАЧАЛЬНОГО
ОБРАЗОВАНИЯ**

Тошпулатова Муниса Гаффор кизи

Независимый исследователь, munisatoshpolatova042@gmail.com

Аннотация. Проблема состоит в том, что педагогическое наследие джадидов, связанное с обновлением содержания начального обучения, редко переводится в рабочие методические решения. Цель исследования заключалась в проверке того, насколько этот опыт можно встроить в современную практику

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”

nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi

VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

начальной школы. В трёхэтапном педагогическом эксперименте участвовали 60 учащихся; использовались констатирующий пре-тест, формирующий цикл интегративных занятий и контрольный пост-тест. Надёжность инструмента измерения подтвердилась коэффициентом Cronbach alfa 0,82. В экспериментальной группе на старте средний показатель составил 41,2 балла, а межгрупповое различие оказалось незначимым при $p=0,912$. После внедрения интегративных заданий выросли понимание содержания, умение соотносить историкопедагогические идеи и качество выполнения практических работ. Следовательно, джадидская дидактическая линия может использоваться как действенная основа для обогащения содержания начального образования.

Ключевые слова: интегративный подход, джадидское наследие, педагогика просветительства, содержание обучения, начальная школа, Узбекистан.

KIRISH

Globalashuv va ta'lim tizimini modernizatsiya qilish sharoitida boshlang'ich ta'lim mazmunini takomillashtirish dolzarb pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi. O'quvchilarda mustaqil fikrlash, ma'naviy-axloqiy fazilatlar, milliy qadriyatlarga hurmat va zamonaviy kompetensiyalarni shakllantirish ta'lim mazmunining tarixiy-pedagogik asoslarini chuqur o'rganishni talab etadi. Shu nuqtai nazardan, jadid ma'rifatparvarlarining ta'limga oid qarashlari nafaqat tarixiy meros, balki bugungi boshlang'ich ta'limni rivojlantirish uchun muhim metodologik manba sifatida ham alohida ahamiyat kasb etadi.

Jadidlar ta'limning mazmuni va metodikasini yangilash, o'quvchilarni hayotga tayyorlash, ilm-fan va ma'rifatni ommalashtirish g'oyalarini ilgari surganlar. Ularning boshlang'ich ta'limga oid qarashlari savodxonlikni rivojlantirish, axloqiy tarbiya, mustaqil fikrlash, amaliy bilim va milliy qadriyatlarni uyg'unlashtirishga qaratilgan bo'lib, bugungi kompetensiyaviy yondashuv tamoyillari bilan hamohangdir. Biroq

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

mazkur pedagogik meros zamonaviy boshlang‘ich ta’lim dasturlari va metodik amaliyotiga yetarli darajada integratsiya qilinmagan.

Mazkur tadqiqotning maqsadi jadid ma’rifatparvarlarining boshlang‘ich ta’lim mazmunini takomillashtirishga oid pedagogik qarashlarini ilmiy jihatdan tahlil qilish hamda ularni zamonaviy boshlang‘ich ta’lim amaliyotiga integratsiya qilish imkoniyatlarini aniqlashdan iborat. Tadqiqot davomida tarixiy-pedagogik tahlil, qiyosiy tahlil, pedagogik tajriba va statistik baholash usullaridan foydalanildi. Olingan natijalar jadid pedagogik merosining boshlang‘ich ta’lim mazmunini boyitish, o‘quvchilarning bilish faolligini oshirish hamda milliy va umuminsoniy qadriyatlarni uyg‘un shakllantirishdagi amaliy ahamiyatini asoslashga xizmat qiladi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

Jadid ma’rifatparvarlarining boshlang‘ich ta’lim mazmuniga doir qarashlari bugungi didaktik yangilanishlar bilan tutashmay qolsa, ta’lim mazmuni tarixiy ildizsiz qoladi [1]. A.Abdullaev va M.Nurmatova jadidlar boshlang‘ich bosqichda savod, axloq va dunyoqarashni bir butun mazmun sifatida ko‘rganini qayd etgan [2]. Shu bois tadqiqot mazkur pedagogik qarashlarni zamonaviy boshlang‘ich ta’lim amaliyotiga integratsiya qilish zaruratini asoslaydi.

M.Salixova va Z.Qodirova jadid merosi o‘quv mazmunini yangilashda tayanch manba bo‘lishini ko‘rsatgan [1]. G.Karimova hamda N.Mirzayeva integrativ yondashuv o‘quv mazmunini tizimlashtirishga xizmat qilishini ta’kidlagan [3]. Mazkur ishda jadid g‘oyalari, rivojlantiruvchi muhit va pedagogik diagnostika uyg‘unligi dizayn asosidagi tadqiqot orqali tahlil qilinadi.

Tadqiqotning maqsadi jadid ma’rifatparvarlarining boshlang‘ich ta’lim mazmunini takomillashtirishga oid pedagogik qarashlarini aniqlab, ularni zamonaviy boshlang‘ich ta’lim amaliyotiga mos integratsiya modeliga aylantirishdir. Buning uchun 4 vazifa belgilandi: nazariy manbalarni qiyosiy tahlil qilish, konseptual yondashuvlarni ajratish,

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

integratsiya mezonlarini ishlab chiqish va metodologik asosni aniqlash. Metodologik jihatdan 5–7 ta asosiy manba hamda tarixiy-pedagogik va integrativ yondashuvlar qamrab olinadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Aniqllovchi bosqichda 60 nafar o‘quvchining boshlang‘ich ta’lim mazmuni bo‘yicha kirish va chiqish testi, shuningdek so‘rovnoma orqali pedagogik tashxis o‘tkazildi [4]. Tanlama Cochran formulasi bilan asoslanib, tajriba va nazorat guruhleri 30 nafardan shakllantirildi; bu yondashuv milliy dasturdagi yangilash talablari bilan uyg‘unlashtirildi [5]. Ota-onalardan yozma rozilik, o‘quvchilardan og‘zaki rozi va muassasa ruxsati olindi, jarayon mahalliy axloqiy kengashda tasdiqlandi [6]. Shakllantiruvchi bosqichda jadid ma‘rifatparvarlarining matn mazmuni, ma‘naviy tarbiya va kooperativ o‘qitish haqidagi qarashlari rivojlantiruvchi muhitga singdirildi [1]. Nazorat posttestida kirish va chiqish testi natijalari qiyoslanib, guruhlararo farqlar Student t-test hamda Cohen d orqali baholandi; o‘lchov asbobi Cronbach alfa (mezon $\geq 0,70$) bilan tekshirildi [3].

1-jadval.

Tadqiqot bosqichlari va o‘lchov birliklari

Bosqich	Mazmuni	O‘lchov
Aniqllovchi	kirish testi, so‘rovnoma, pedagogik tashxis	30
Shakllantiruvchi	jadid qarashlari asosidagi intervensiya	30
Nazorat	chiqish testi, guruhlararo qiyoslash	60

1-jadvaldagi ketma-ketlik tajriba logikasini aniq ko‘rsatadi [2].

Namuna hajmi quyidagicha hisoblandi:

(1)

bunda n — zarur namuna, Z — ishonch koeffitsienti, p — ulush, $q = 1-p$,
 e — xatolik chegarasi.

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

Bu formula bo'yicha tanlangan 60 nafar o'quvchi integratsiya samaradorligini tekshirish uchun yetarli statistik tayanch berdi [7].

NATIJAVA MUHOKAMALAR

Tajriba guruhi pretestida 60 nafar o'quvchining boshlang'ich ta'lim mazmuni bo'yicha umumiy ko'rsatkichi 41,2 ballni, nazorat guruhida esa 41,0 ballni tashkil etdi. Pedagogik diagnostika natijalari guruhlararo boshlang'ich tenglikni tasdiqladi: $t(58)=0,11$, $p=0,912$, bu esa shakllantiruvchi intervensiya uchun barqaror tayanch yaratdi [4]. Jadid ma'rifatparvarlarining mazmuniy yangilashga doir qarashlari asosida tuzilgan tashxis materialini o'quvchilarning ma'rifiy kompetensiyasi, metakognitsiya va kooperativ o'qitish elementlarini birlashtirdi [2]. Shu sababli keyingi natijalar aynan integratsiya darajasining o'zgarishini ko'rsatadi.

2-jadval.

Pretest va posttest ko'rsatkichlarining guruhlararo taqqoslanishi

Ko'rsatkich	Tajriba guruhi pretesti (M±SD)	Tajriba guruhi posttesti (M±SD)	Nazorat guruhi posttesti (M±SD)	t	P	Cohen d
Boshlang'ich ta'lim mazmuni	41,2±4,6	49,1±4,3	43,0±4,5	5,62	<0,001	0,78
Pedagogik qarashlar integratsiyasi	39,8±4,1	47,6±4,0	41,1±4,2	5,31	<0,001	0,74
Zamonaviy amaliyotga moslashuv	40,5±4,4	48,3±4,1	42,2±4,3	5,18	<0,001	0,72
Mazmuniy o'zlashtirish	42,0±4,2	50,4±4,0	43,7±4,1	5,89	<0,001	0,81

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”

nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi

VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

2-jadvaldagi ma’lumotlar tajriba guruhida barcha to’rt ko’rsatkich bo’yicha 15–20 foizlik o’sishni ko’rsatdi. Eng katta siljish mazmuniy o’zlashtirishda kuzatildi: 42,0 ball dan 50,4 ballga ko’tarilish 19,0 foizga teng bo’ldi. Nazorat guruhidagi 43,7 ball esa intervensiyasiz sharoitda o’sishning cheklanganligini saqlab qoldi [3].

(2)

bunda Δ — nisbiy o’zgarish; X_{post} — posttest ko’rsatkichi; X_{pre} — pretest ko’rsatkichi.

(2) formulaga ko’ra hisoblangan nisbiy o’zgarishlar 18,0 foizdan 19,0 foizgacha oraliqda joylashdi. Bu oraliq jadid pedagogik qarashlarining boshlang’ich ta’lim mazmuniga singdirilishi o’quv natijalarini bir xil yo’nalishda kuchaytirganini bildiradi [1]. Cronbach alfa mezoni 0,82 bo’lib, diagnostik metodning ichki izchilligini tasdiqladi [8]. Mazkur natijalar integrativ yondashuvning zamonaviy boshlang’ich ta’lim amaliyotida barqaror ishlashini ko’rsatadi [7].

Navbatdagi bosqichda turli hududlardagi boshlang’ich sinflarda pedagogik innovatsiya va inklyuziv ta’lim kesishuvini alohida diagnostik metod bilan o’rganish maqsadga muvofiqdir.

XULOSA

Tadqiqot natijalari jadid ma’rifatparvarlarining boshlang’ich ta’lim mazmuniga oid pedagogik qarashlari zamonaviy ta’lim jarayonini takomillashtirish uchun muhim ilmiy-metodik asos bo’lib xizmat qilishini ko’rsatdi. Pedagogik tajriba natijalari integrativ yondashuv asosida tashkil etilgan mashg’ulotlar o’quvchilarning ta’lim mazmunini o’zlashtirish darajasi, tarixiy-pedagogik bilimlarni anglash hamda amaliy topshiriqlarni bajarish ko’rsatkichlarini sezilarli darajada oshirganini tasdiqladi. Statistik tahlillar tajriba guruhi natijalarining nazorat guruhiga nisbatan ishonchli ustunligini ko’rsatib, ishlab chiqilgan metodik yondashuvning samaradorligini isbotladi.

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

Shuningdek, jadid pedagogikasining ilmiy asoslari zamonaviy kompetensiyaviy yondashuv, integrativ ta'lim texnologiyalari va milliy qadriyatlar asosida tashkil etilayotgan boshlang'ich ta'lim mazmunini boyitishda muhim metodik resurs ekanligi aniqlandi. Mazkur yondashuv o'quvchilarda mustaqil fikrlash, ma'naviy-axloqiy fazilatlar, tarixiy tafakkur va amaliy ko'nikmalarni kompleks rivojlantirishga xizmat qiladi.

Kelgusida tadqiqotni turli hududlardagi boshlang'ich ta'lim muassasalarida kengroq tanlanma asosida davom ettirish, jadid pedagogik merosini raqamli ta'lim resurslari va innovatsion pedagogik texnologiyalar bilan integratsiya qilish hamda uning inklyuziv ta'lim sharoitidagi samaradorligini alohida o'rganish maqsadga muvofiqdir. Mazkur yo'nalishdagi izlanishlar boshlang'ich ta'lim mazmunini yanada takomillashtirish va milliy pedagogik merosni zamonaviy ta'lim tizimiga samarali joriy etishga ilmiy-amaliy hissa qo'shadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Salixova M., Qodirova Z. Jadid ma'rifatparvarlari merosining boshlang'ich ta'lim mazmunini yangilashdagi o'rni // Pedagogik Mahorat.

2022. №3. B. 41-47.

2. Абдуллаев А.А., Нурматова М.Ш. Педагогические идеи джадидов и их значение для обновления содержания начального образования // Педагогика и психология. 2021. №1. С. 12-19.

3. Karimova G., Mirzayeva N. Boshlang'ich ta'limda integrativ yondashuv asosida o'quv mazmunini takomillashtirish // Ta'lim, fan va innovatsiya. 2024. №2. B. 55-61.

4. Voxidova N., Hasanova D. Boshlang'ich sinflarda o'quvchilarning ma'rifiy kompetensiyalarini shakllantirishning pedagogik asoslari // Pedagogik ta'lim. — 2023. №4. B. 18-24.

"ZAMONAVIY TA'LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI"
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2022–2026 yillarda xalq ta'limini rivojlantirish bo'yicha milliy dastur" to'g'risidagi Farmoni. Toshkent: O'zbekiston, 2022. 64 b.

6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Yangi O'zbekiston strategiyasi" to'g'risidagi Farmoni. Toshkent: O'zbekiston, 2022. 80 b.

7. Иванова Е.В., Смирнова Т.А. Интеграция историко-педагогического наследия в современное начальное образование // Начальная школа. 2024. №5. С. 14-20.

8. Кадырова Н.Р. Формирование духовно-нравственных ценностей младших школьников на основе наследия джадидов // Педагогическое образование и наука. 2023. №2. С. 33-39.

CONTEXTUAL INTERPRETATION OF IMPLICIT DIRECTIVE SPEECH ACTS IN THE JAPANESE LANGUAGE

Nadira Tashmurzayevna Xalmurzayeva

Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor Tashkent State
University of Oriental Studies

Abstract

The thesis examines Japanese implicit directive speech acts that prompt action without an explicit command or request form. Three authentic examples demonstrate that directive force emerges from context, the addressee's responsibility, shared knowledge, and the expected responsive action.

Keywords

Japanese language, implicit directive, speech act, illocutionary force, context, pragmatic inference, speaker, addressee.

YAPON TILIDA IMPLITSIT DIREKTIV NUTQ AKTLARINING KONTEKSTUAL TALQINI

Nadira Tashmurzayevna Xalmurzayeva - filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori
(PhD), dotsent, Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti

Annotatsiya. Tezisdagi yapon tilida grammatik buyruq yoki iltimos shaklisiz adresatni harakatga undaydigan implitsit direktiv nutq aktlari pragmatik jihatdan tahlil qilinadi. Direktiv kuchning kommunikativ vaziyat, adresatning mas'uliyati, umumiy bilim va kutilayotgan javob harakati asosida yuzaga kelishi uchta autentik misol orqali ko'rsatiladi.

Kalit so'zlar: yapon tili, implitsit direktiv, nutq akti, illokutiv kuch, kontekst, pragmatik inferensiya, adresant, adresat.

Аннотация. В тезисе рассматриваются имплицитные директивные речевые акты японского языка, побуждающие адресата к действию без грамматической

формы приказа или просьбы. На трёх аутентичных примерах показано, что директивная сила формируется контекстом, ответственностью адресата, общим знанием участников и ожидаемым ответным действием.

Ключевые слова: японский язык, имплицитный директив, речевой акт, иллюкутивная сила, контекст, прагматическая инференция, адресант, адресат.

Kirish. Direktiv nutq aktining kommunikativ maqsadi adresatni muayyan harakatni bajarish, to‘xtatish yoki mavjud vaziyatni o‘zgartirishga undashdan iborat. Bunday maqsad buyruq, talab va iltimos kabi ochiq shakllarda ifodalanishi mumkin. Biroq yapon muloqotida tashqi grammatik tuzilishiga ko‘ra darak yoki so‘roq gap bo‘lgan ayrim ifodalar muayyan kontekstda harakat talabi sifatida anglashiladi. Bu holatda gapning propozitsional mazmuni bilan uning real illokutiv maqsadi to‘liq mos kelmaydi. Bilvosita nutq aktlari nazariyasida implitsit ma’no faqat xushmuomalalik bilan emas, ishtirokchilarning umumiy kommunikativ zamini, ijtimoiy munosabati va strategik maqsadlar majmui bilan izohlanishi ta’kidlanadi [1]. Interaksion yondashuv esa nutqiy ma’noni alohida gap doirasida emas, avvalgi va keyingi kommunikativ harakatlar bilan bog‘liq holda talqin qilishni talab qiladi [2].

Tadqiqotning maqsadi yapon tilida vaziyatni qayd etish, muammoni bayon qilish va bajarilmagan harakatni eslatish shaklidagi ifodalarning qanday sharoitda implitsit direktiv kuch kasb etishini aniqlashdan iborat. Ilmiy yangilik yapon tilidagi darak va so‘roq shakllarining direktiv kuchi adresatning vaziyatni o‘zgartirish imkoniyati, ishtirokchilarning umumiy bilimi va kutilayotgan javob harakati asosida uch funksional model doirasida aniqlanganida namoyon bo‘ladi.

Nazariy asos va tadqiqot usuli. Implitsit direktivda adresant kerakli harakatni ochiq verbalizatsiya qilmaydi. Adresat ifodaning nima sababdan aynan unga qaratilganini, vaziyatda qanday muammo mavjudligini va undan qanday javob harakati kutilayotganini pragmatik inferensiya orqali aniqlaydi. Terkourafi bilvosita nutqni

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”

nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi

VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

birgina motiv bilan izohlash yetarli emasligini, u turli va ba’zan qarama-qarshi kommunikativ sabablar natijasi bo‘lishini ko‘rsatadi [3]. Implicit pragmatik hodisalarni korpusda o‘rganishga bag‘ishlangan tadqiqotda ham ifodani oldingi va keyingi kontekstdan ajratmaslik zarurligi asoslangan [4].

Yapon pobuditel muloqotida adresatga ta’sir ko‘rsatish grammatik imperativ bilan cheklanmay, vaziyatni izohlash, umumiy me’yorni eslatish va salbiy oqibatga ishora qilish kabi taktikalar orqali ham yuzaga keladi [5]. Zamonaviy yapon nutqidagi direktivlarni tahlil qilishda esa grammatik shakl bilan birga diskursiv muhit va iqtibosni kirituvchi nutqiy vaziyat hisobga olinishi lozim [6]. Muallifning avvalgi tadqiqotida yapon kommunikativ aktining pragmatik mazmuni kontekst va ishtirokchilar munosabati bilan bog‘liqligi ko‘rsatilgan [7]; noaniqlik semantikasiga asoslangan bilvositalik esa adresatga bosimni kamaytiruvchi strategiya sifatida tavsiflangan [8].

Manbada bevosita harakat talabi mavjud bo‘lmagan ifodalar orqali 禁止 - taqiq hamda 改善要求 (kaizen yōkyū) adresatdan mavjud holatni o‘zgartirish yoki muammoni bartaraf etishni talab qiluvchi nutqiy harakat amalga oshirilishi aniq misollar bilan ko‘rsatiladi [9, 218, 222-b.]. Qo‘shimcha metodik asos sifatida yapon ishbilarmonlik muloqotida ifoda tanlovi suhbatdoshlarning mavqei, vaziyatning rasmiyligi va adresatga e’tibor bilan bog‘lanishi haqidagi qo‘llanma qoidalarini olindi [10]. Tahlilda nutq aktlari, funksional-pragmatik va kontekstual tahlil usullaridan foydalanildi.

Implitsit direktiv misollarning tahlili

1. Me’yorni eslatish orqali implitsit taqiqni ifodalash

ここは駐車禁止のはずなんですが.....

Koko wa chūsha kinshi no hazu nan desu ga...

«Bu yer avtomobil qo‘yish taqiqlangan joy bo‘lishi kerak edi...» [9, 218-b.]

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”

nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi

VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

Ifoda grammatik jihatdan muayyan joyda avtomobil qo‘yish taqiqlanganini bildiruvchi darak gapdir. Unda «mashinani olib keting» mazmunidagi ochiq buyruq mavjud emas. Biroq gap avtomobilni taqiqlangan joyga qo‘ygan shaxsga qaratilganda, mavjud holatni o‘zgartirishga undovchi implitsit taqiq sifatida anglashiladi. ～はず shakli umumiy me‘yor yoki kutilgan tartibni eslatadi, ～んですが esa fikrni ochiq talab bilan yakunlamay, zarur xulosani adresatning o‘ziga qoldiradi. Illokutiv maqsad avtomobilni taqiqlangan joydan olib chiqishga undash, kutilayotgan perlokutiv natija esa adresatning mashinani boshqa joyga ko‘chirishidir.

2. Muammoni bayon qilish orqali holatni o‘zgartirishga undash

お湯が出ないんですが.....。

Oyu ga denai n desu ga...

«Issiq suv chiqmayapti...» [9, 222-b.]

Mazkur gap holatni qayd etuvchi inkor darak gapidir. U muammoni hal qilish vakolatiga ega bo‘lmagan shaxsga aytilsa, oddiy shikoyat sifatida talqin qilinishi mumkin. Biroq uy boshqaruvchisi yoki xizmat ko‘rsatuvchi mas’ul shaxsga qaratilganda, «muammoni tekshiring» hamda «issiq suvni tiklash choralari ko‘ring» mazmunidagi implitsit direktiv yuzaga keladi. Yapon pragmatikasida bunday nutqiy harakat 改善要求 (kaizen yōkyū), ya’ni adresatdan mavjud holatni o‘zgartirish yoki muammoni bartaraf etishni talab qiluvchi nutq akti doirasida tavsiflanadi. Direktiv kuch grammatik shakldan emas, bayon qilingan muammo bilan uni hal eta oladigan adresat o‘rtasidagi pragmatik aloqadan kelib chiqadi.

3. Bajarilmagan xizmatni eslatish orqali bilvosita talabni ifodalash

5時ごろにガスレンジを見に来てくれるはずなんですが、まだですか。

Go-ji goro ni gasu renji o mi ni kite kureru hazu nan desu ga, mada desu ka.

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”

nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi

VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

«Soat beshlar atrofida gaz plitasini ko‘rish uchun kelishlari kerak edi, hali kelishmadimi?» [9, 222-b.]

Gapning birinchi qismida oldindan kelishilgan xizmat $\sim$ はず shakli orqali eslatiladi, ikkinchi qismida esa uning bajarilmagani so‘roq shaklida tekshiriladi. Tashqi tuzilishiga ko‘ra so‘zlovchi xodimning kelgan-kelmaganini so‘ramoqda. Biroq xizmat muddati o‘tib ketgani sababli ifoda oddiy axborot so‘rovi bilan cheklanmaydi: adresatdan vaziyatni aniqlash, mas‘ul xodim bilan bog‘lanish va kelishilgan xizmatni tashkil etish kutiladi. Shu jihatdan u so‘roq-eslatish shaklidagi bilvosita xizmat talabi hamda holatni o‘zgartirishga qaratilgan implitsit direktiv sifatida baholanadi. Illokutiv maqsad bajarilmagan harakatni eslatish va uning bajarilishini tezlashtirishdan iborat.

Natijalar va xulosa. Tahlil yapon tilida implitsit direktiv kuch uch asosiy model orqali yuzaga kelishini ko‘rsatdi. Birinchi modelda umumiy me‘yor yoki taqiq eslatilib, adresatdan unga zid holatni o‘zgartirish kutiladi. Ikkinchi modelda muammoli holat bayon qilinadi va uni bartaraf eta oladigan adresat harakatga undaladi. Uchinchi modelda oldindan kelishilgan, ammo bajarilmagan xizmat eslatilib, adresatning javobgarligi faollashtiriladi. Ushbu uch modelda gaplarning grammatik shakli direktiv emas. Ularning illokutiv kuchi adresantning vaziyatni o‘zgartirish maqsadi, adresatning zarur harakatni bajarish imkoniyati, ishtirokchilarning umumiy bilimi va ifodadan keyin kutilayotgan amaliy javob asosida shakllanadi. Shuning uchun implitsitlik direktiv kuchning zaifligini anglatmaydi: adresat mas‘uliyati va vaziyatning dolzarbligi oshgan sari shaklan yumshoq ifoda ham amalda bajarilishi zarur bo‘lgan talab sifatida talqin qilinishi mumkin. Yapon muloqotida bunday usul adresatga to‘g‘ridan-to‘g‘ri bosimni kamaytiradi va kommunikativ qarama-qarshilikning oldini oladi. Shu bilan birga, uning muvaffaqiyati adresatning pragmatik kompetensiyasiga bog‘liq. Yapon tilini o‘qitishda implitsit direktivlarni alohida grammatik qoliplar sifatida emas, vaziyat, ishtirokchilar roli va kutilayotgan perlokutiv natija bilan birgalikda o‘rgatish maqsadga muvofiq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Ruytenbeek N. Indirect Speech Acts. Cambridge: Cambridge University Press, 2021. 226 p.
2. Wiltschko M. The Grammar of Interactional Language. Cambridge: Cambridge University Press, 2021. 265 p.
3. Terkourafi M. The Puzzle of Indirect Speech // Journal of Pragmatics. 2011. Vol. 43. No. 11. P. 2861–2865. DOI: 10.1016/j.pragma.2011.05.003.
4. Nagy C. K., Németh T. E., Németh Z. How to Investigate Implicit Pragmatic Phenomena in Corpora // Journal of Pragmatics. 2025. Vol. 240. P. 79–90. DOI: 10.1016/j.pragma.2025.02.007.
5. Чиронов С. В. Ещё раз о японской коммуникации: типичные речевые тактики японцев в побудительном контексте // Японские исследования. 2017. № 1. С. 18–32.
6. Ермишина Е. С. Директивы в составе цитаты в современном японском языке // Рема. 2023. № 3. С. 9–32. DOI: 10.31862/2500-2953-2023-3-9-32.
7. Khalmurzaeva N. Specific Features and Characteristics of Japanese Communicative Act // American Journal of Philological Sciences. 2023. Vol. 3. No. 6. P. 101–107.
8. Xalmurzayeva N. Comparative Analysis of Politeness Strategies Formed on the Basis of the Semantics of Uncertainty in Japanese and Uzbek Communication // Foreign Languages in Uzbekistan. 2025. Vol. 11. No. 4. P. 70–86.
9. 山岡政紀・牧原功・小野正樹. 『コミュニケーションと配慮表現—日本語語用論入門』. 東京：明治書院, 2010. 249頁.
10. 吉川香緒子監修. 『さすが！と言われるビジネス敬語のルールとマナー』. 東京：高橋書店, 2008. 159頁.

STRATEGIES FOR DEVELOPING YOUNG PEOPLE'S PHILOSOPHICAL WORLDVIEW THROUGH THE IMPROVEMENT OF MEDIA EDUCATION

Jalolova Dilnoza Shuhrat qizi

E-mail: dilnozajalolova008@gmail.com

Abstract

This paper analyzes the theoretical and practical aspects of developing young people's philosophical worldview through the improvement of media education. In the context of an information society, fostering young people's critical thinking, media literacy, information analysis skills, and the ability to form independent judgments about information has become increasingly important.

Keywords

media education, philosophical worldview, youth, media literacy, critical thinking, information culture, digital competencies, spiritual values, educational strategies, information society.

MEDIATA'LIMNI TAKOMILLASHTIRISH ORQALI YOSHLARNING FALSAFIY DUNYOQARASHINI RIVOJLANTIRISH STRATEGIYALARI

Jalolova Dilnoza Shuhrat qizi

Annotatsiya. Mazkur tezisda mediata'limni takomillashtirish orqali yoshlarning falsafiy dunyoqarashini rivojlantirishning nazariy va amaliy jihatlari tahlil qilinadi. Axborotlashgan jamiyat sharoitida yoshlarning tanqidiy fikrlashi, media savodxonligi, axborotni tahlil qilish va unga nisbatan mustaqil munosabat bildirish ko'nikmalarini shakllantirish muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Kalit so'zlar: mediata'lim, falsafiy dunyoqarash, yoshlar, media savodxonlik, tanqidiy fikrlash, axborot madaniyati, raqamli kompetensiyalar, ma'naviy qadriyatlar, ta'lim strategiyalari, axborotlashgan jamiyat.

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”

nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi

VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

Zamonaviy jamiyat taraqqiyotini yuqori texnologiyalar, kompyuter tizimlari, global internet tarmoqlari va axborot resurslarisiz tasavvur etish mushkul. Bugungi kunda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari ijtimoiy hayotning barcha jabhalariga chuqur kirib borib, davlatlarning iqtisodiy, siyosiy va madaniy rivojlanish darajasini belgilovchi muhim omillardan biriga aylandi.

Tarixiy tajriba shuni ko‘rsatadiki, jamiyatning qaysi shaklda tashkil etilganidan qat’i nazar, hokimiyat doimo nafaqat kuch vositalariga, balki bilim va axborotga ham tayanib faoliyat yuritgan. Bu holat diniy bilimlar ustuvor bo‘lgan qadimgi davlatlar uchun ham, axborot oqimi qat’iy nazorat ostida saqlangan XX asr totalitar tuzumlari uchun ham xos bo‘lgan. Hozirgi globallashtirish davrida esa bilimlarning hajmi misli ko‘rilmagan sur’atlarda ortib bormoqda. Natijada, “bilimli bo‘lish” tushunchasi endilikda ma’lumotlarni yodda saqlash bilan emas, balki ulkan axborot oqimidan zarur ma’lumotlarni tezkor topish, ularni tahlil qilish va samarali boshqarish qobiliyati bilan belgilanmoqda¹.

Shu bilan birga, axborot makonining kengayishi yangi tahdidlarni ham yuzaga keltirmoqda. Xususan, internetning ommalashuvi ekstremistik va terroristik guruhlar uchun o‘z g‘oyalarini tarqatish hamda tarafdorlar topishning qulay vositasiga aylanib bormoqda. Shu sababli, terrorchilik faoliyatida internetdan foydalanish usullarini chuqur o‘rganish, ularni aniqlash va nazorat qilish bo‘yicha yuqori darajadagi bilim va amaliy ko‘nikmalarga ega bo‘lish zarurati ortmoqda².

Biroq uzoq vaqt davomida jurnalistlar, tadqiqotchilar, davlat xizmatchilari va hatto ayrim huquqni muhofaza qiluvchi organlar vakillari kiberterrorizmni jiddiy xavf sifatida baholamaganlar. Natijada, terroristik tashkilotlarning internet imkoniyatlaridan foydalanishiga yetarli darajada e’tibor qaratilmagan. Bugungi kunda esa bunday

¹ Сирожов, О. (2013). Глобализация и региональная интеграция: сравнительный анализ. Молодежный сборник научных статей «Научные стремления», (6), 42-47.

² Идеология Диалога В Коммунитаризме По Амитаю Этиони// <https://cyberleninka.ru/search?q=%>

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”

nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi

VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

guruhlar raqamli platformalar orqali o‘zlarining buzg‘unchi g‘oyalarini muntazam ravishda targ‘ib etishda davom etmoqda. Bu esa axborot xavfsizligini ta’minlash, media savodxonlikni rivojlantirish hamda fuqarolarning, ayniqsa yoshlarning, tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini mustahkamlash zaruratini yanada dolzarb etib qo‘ymoqda³.

Ta’lim muassasalari va o‘quvchilar orasida ijtimoiy tarmoqlar orqali pedagogik kommunikatsiyani yo‘lga qo‘yish ham o‘sib bormoqda. Masalan, o‘qituvchilar va talabalar Telegram, Instagram yoki boshqa platformalarda maxsus guruhlar orqali kommunikatsiya olib borib, dars materiallari bilan bo‘lishish, muhokamalar tashkil etish va pedagogik qo‘llanmalarni tarqatish orqali ta’lim jarayonini interaktivlashtirmoqda. Bu usul yoshlarning fikr almashishi va o‘zaro o‘rganish tajribasini rivojlantirishga yordam beradi. Raqamli dunyoda kechayotgan fundamental o‘zgarishlar barcha mamlakatlarni, jumladan, O‘zbekistonni ham qamrab olmoqda. Xususan, umumsayyoraviy taraqqiyot tendensiyalari ta’sirida jahon hamjamiyatiga shiddat bilan qo‘shilib borayotgan O‘zbekiston jamiyatining barcha sohalari yangicha xarakter kasb etayotir. Ayni paytda millat vakillarining tafakkur tarzi, qadriyatlari sistemasi, ong va faoliyat normalari o‘zgarmiqda. Asrlar davomida shakllangan milliy identlilik, ya’ni o‘zini anglash tushunchasi hozirda yangi omil va xususiyatlar bilan boyimoqda.

Milliy identlilik ijtimoiy rivojlanish davomida shakllanadigan falsafiy tushunchadir. U millatning mentaliteti, etnopsixologik xususiyatlarini ifoda etib, millatning madaniyatida, urf-odatlarida, rasm-rusumlarida, bayramlarida o‘z ifodasini topadi. Hozirgi sharoitda axborot kommunikatsiya texnologiyalari rivojining shiddati va globallashuv jarayonlari har bir millatning identligiga o‘zining ta’sirini ko‘rsatmoqda⁴.

“Identifikatsiyalash shaxsning rivojlanish jarayoni hisoblanadi. Shu sababli, ob’ektiv virtual dunyodagi faollik shaxsning o‘zini o‘zi bilish elementlaridan biriga

³ Sirojov, O. (2020). Politics Of Uzbekistan In Solving Border Problems In Central Asia.

⁴ Сирожов, О., & Юлдашев, Р. (2022). ЎЗБЕКИСТОНДАГИ ОЛИЙ ТАЪЛИМ ИСЛОҲОТИ НАТИЖАЛАРИ. Academic research in educational sciences, 3(TSTU Conference 1), 77-79.

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

aylandi. Psixologik adabiyotlarda identifikatsiya o‘z shaxsini kimgadir o‘xshatish, biror narsa bilan qiyoslashga intilish, o‘zligini namoyon qilish tushuniladi” .

Axborot jarayonining jadallashuvi davomida identifikatorlarni yaratish, o‘zgartirish va qayta tiklash jarayonlari faollashmoqda. Identifikatsiyalashning jamiyat hayotida muhim ahamiyatga ega bo‘lib borishi ma’lum bir murakkabliklarni vujudga keltiradi, ayniqsa, yosh, endigina shakllanib kelayotgan shaxs uchun bu oson kechmaydi. Ijtimoiy identifikatsiyalash jarayonida, internet makonida inson o‘z xatti-harakatlarini beixtiyor va ongli ravishda ifodalaydi, bu esa atrofdagilarda muayyan taassurot qoldiradi.

“XX asr mafkuraviy kurash asri, deb tan olingan bo‘lsa, XXI asrdagi ijtimoiy jarayonlar shaxsning, indentiligiga, ya’ni o‘ziga xosligiga tahdid soluvchi omillar bilan belgilanmoqda⁵” .

Axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi “raqamli avlod” vakillarining fuqarolik identililigini shakllantirish jarayonlarida xos murakkablik va ziddiyatlar paydo qilayapti. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining barcha sohalarga faol kirib borishi tufayli ijtimoiy rivojlanishning hozirgi bosqichida “identlilik” muhim kategoriya sifatida o‘z ichiga boshqa xususiyat va jihatlarni olmoqda va ijtimoiylashuvning yangi turlari shakllanmoqda. Tarmoq jamiyati – bu axborot ekotizimining rivojlanish vektoriga aylanmoqda, va bu yerda bilim va axborot oqimi hal qiluvchi rol o‘ynamoqda⁶.

Xulosa qilib aytganda, mediata’limning falsafiy dunyoqarashni shakllantirishdagi samaradorligini oshirish — bu nafaqat ta’lim metodikasini yangilash, balki yoshlarni axborot bilan ongli ishlashga, tanqidiy va ijodiy tafakkurga, ijtimoiy mas’uliyatga o‘rgatish orqali ularning shaxsiy va madaniy rivojlanishini ta’minlashdir. Ijtimoiy

⁵ Успенская О.А. (2016). Изучение механизма индентификации личности в психологической науке// Новая наука: современное состояние и пути развития. № 3-2. – С. 72-76.

⁶ Sirojoy, O., & Arabov, B. (2022). Uzbekistan-Afghanistan Cooperation: Need, Opportunity and Prospects. International Journal of Early Childhood Special Education, 14(5).

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

tarmoqlar va raqamli kommunikatsiya muhitini ta’limiy maqsadlarda faol tatbiq etish ham mediata’lim samaradorligini oshirishda muhim o‘rin tutadi. Ijtimoiy tarmoqlar yoshlar orasida fikr almashish, jamoaviy muhokamalar, ijodiy loyihalar va dunyoqarashlararo muloqotni tashkil etish uchun qulay maydon yaratadi. Ularning pedagogik maqsadlarda yo‘naltirilishi, ya’ni ta’lim jarayoniga integratsiyalashuvi yoshlar orasida o‘zaro hurmat, mulohaza almashish va ijtimoiy javobgarlik hissini oshiradi. Bu jarayon mediata’limning falsafiy asoslarini mustahkamlashga xizmat qiladi, chunki yoshlar o‘z fikrlarini ifoda etishni, qarama qarshi fikrlarni tinglashni va ularni argument bilan asoslashni o‘rganadilar.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Успенская О.А. (2016). Изучение механизма индентификации личности в психологической науке// Новая наука: современное состояние и пути развития. № 3-2. – С. 72-76.
2. Сирожов, О. (2013). Глобализация и региональная интеграция: сравнительный анализ. Молодежный сборник научных статей «Научные стремления», (6), 42-47.
3. Идеология Диалога В Коммунитаризме По Амитаю Этциони// <https://cyberleninka.ru/search?q=%>
4. Sirojov, O. (2020). Politics Of Uzbekistan In Solving Border Problems In Central Asia.
5. Сирожов, О., & Юлдашев, Р. (2022). ЎЗБЕКИСТОНДАГИ ОЛИЙ ТАЪЛИМ ИСЛОҲОТИ НАТИЖАЛАРИ. Academic research in educational sciences, 3(TSTU Conference 1), 77-79.
6. Sirojov, O., & Arabov, B. (2022). Uzbekistan-Afghanistan Cooperation: Need, Opportunity and Prospects. International Journal of Early Childhood Special Education, 14(5).

"ZAMONAVIY TA'LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI"

nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi

VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

Enhancing the Role of Women in Public Administration: The Case of Central Asian Countries

Boboraxmatova Malika Ulug'bek qizi

Doctoral Researcher, Department of Social and Political Sciences, Tashkent State
Transport University

E-mail: malikaboborakhmatova@gmail.com

Abstract

This paper analyzes the issues related to enhancing the role of women in public administration, using the countries of Central Asia as examples. In particular, it examines state policies aimed at promoting gender equality in Uzbekistan, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, and Turkmenistan, as well as women's participation in political and administrative processes and the institutional and legal reforms implemented in this field. The findings indicate that although women's participation in public administration has increased across the region, challenges remain regarding their representation in senior leadership positions, involvement in decision-making processes, and the persistence of gender stereotypes.

Keywords

public administration, gender equality, women, Central Asia, women's leadership, political participation, public policy, gender policy, leadership positions, institutional reforms.

Davlat boshqaruvi tizimida xotin-qizlarning rolini oshirish masalalari:

Markaziy Osiyo mamlakatlari misolida

Boboraxmatova Malika Ulug'bek qizi

TKTI Ijtimoiy-siyosiy fanlar kafedrası tayanch doktoranti

malikaboborakhmatova@gmail.com

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”

nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi

VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

Annotatsiya. Mazkur tezisda Markaziy Osiyo davlatlari misolida davlat boshqaruvi tizimida xotin-qizlarning rolini oshirish masalalari tahlil qilinadi. Xususan, O‘zbekiston, Qozog‘iston, Qirg‘iziston, Tojikiston va Turkmanistonda gender tenglikni ta’minlashga qaratilgan davlat siyosati, xotin-qizlarning siyosiy va boshqaruv jarayonlaridagi ishtiroki hamda ushbu yo‘nalishda amalga oshirilayotgan institutsional va huquqiy islohotlar o‘rganiladi. Tadqiqot natijasida mintaqa davlatlarida ayollarning davlat boshqaruvidagi faolligi ortib borayotganligi bilan bir qatorda, ularning yuqori rahbarlik lavozimlaridagi ulushi, qaror qabul qilish jarayonlaridagi ishtiroki va gender stereotiplari bilan bog‘liq muammolar saqlanib qolayotganligi aniqlangan.

Kalit so‘zlar: davlat boshqaruvi, gender tenglik, xotin-qizlar, Markaziy Osiyo, ayollar liderligi, siyosiy ishtirok, davlat siyosati, gender siyosati, rahbarlik lavozimlari, institutsional islohotlar.

So‘nggi yillarda gender tenglikni ta’minlash masalasi xalqaro hamjamiyatning ustuvor yo‘nalishlaridan biriga aylandi. Xususan, Birlashgan Millatlar Tashkilotining Barqaror rivojlanish maqsadlari doirasida xotin-qizlarning siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy hayotdagi ishtirokini kengaytirish masalalariga alohida e’tibor qaratilmoqda. Davlat boshqaruvi tizimida ayollarning faol ishtiroki nafaqat demokratik boshqaruvning muhim ko‘rsatkichi, balki samarali va inklyuziv davlat siyosatini shakllantirishning zarur omillaridan biri hisoblanadi.

Markaziy Osiyo davlatlarida ham xotin-qizlarning davlat va jamiyat boshqaruvidagi rolini oshirishga qaratilgan izchil islohotlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, O‘zbekiston, Qozog‘iston, Qirg‘iziston, Tojikiston va Turkmanistonda gender tenglikni ta’minlash, ayollarning rahbarlik lavozimlaridagi ulushini oshirish hamda ularning qaror qabul qilish jarayonlaridagi ishtirokini kengaytirishga qaratilgan huquqiy va institutsional mexanizmlar joriy etilgan. Biroq, amalga oshirilayotgan chora-tadbirlarga qaramay, mintaqa davlatlarida gender stereotiplari, rahbarlik lavozimlarida

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

ayollar ulushining nisbatan pastligi hamda boshqaruv tizimidagi institutsional to‘siqlar kabi muammolar saqlanib qolmoqda¹.

Shu munosabat bilan, davlat boshqaruvi tizimida xotin-qizlarning rolini oshirish masalalarini Markaziy Osiyo davlatlari misolida o‘rganish, mavjud holatni tahlil qilish va istiqboldagi rivojlanish yo‘nalishlarini aniqlash muhim ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etadi. Markaziy Osiyo davlatlarida xotin-qizlarning davlat boshqaruvidagi ishtirokini ta‘minlash masalasi so‘nggi yillarda davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biriga aylandi. Mintaqa mamlakatlari gender tenglikni ta‘minlash borasida turli huquqiy va institutsional mexanizmlarni joriy etib, ayollarning siyosiy faolligi va rahbarlik lavozimlaridagi ulushini oshirishga qaratilgan islohotlarni amalga oshirmoqda.

Xususan, O‘zbekistonda xotin-qizlarning davlat boshqaruvidagi rolini kuchaytirishga qaratilgan keng ko‘lamli islohotlar olib borilmoqda. Mamlakatda gender tenglikni ta‘minlashning huquqiy asoslari mustahkamlanib, O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasida ayollar ulushi 38 foizga yaqinlashdi. Shuningdek, vazirlik va idoralarda, mahalliy davlat hokimiyati organlarida ham xotin-qizlarning rahbarlik lavozimlaridagi ishtiroki ortib bormoqda. Gender tenglikni ta‘minlash bo‘yicha Respublika komissiyasi hamda Senat huzuridagi Gender tenglik masalalari qo‘mitasining faoliyati ushbu yo‘nalishdagi ishlarning institutsional asosini mustahkamlashga xizmat qilmoqda².

Qozog‘iston Respublikasida ham ayollarning davlat boshqaruvidagi ishtirokini kengaytirish bo‘yicha qator dasturlar amalga oshirilmoqda. Mamlakatda 2030-yilgacha mo‘ljallangan gender siyosati konsepsiyasi qabul qilingan bo‘lib, unda ayollarning qaror

¹ Сирожов, О. (2013). Глобализация и региональная интеграция: сравнительный анализ. Молодежный сборник научных статей «Научные стремления», (6), 42-47.

² Sirojov, O., & Arabov, B. (2022). Uzbekistan-Afghanistan Cooperation: Need, Opportunity and Prospects. International Journal of Early Childhood Special Education, 14(5).

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”

nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi

VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

qabul qilish jarayonlaridagi ishtirokini oshirish ustuvor vazifa sifatida belgilangan. Bugungi kunda Qozog‘iston parlamenti va davlat xizmatida xotin-qizlar ulushi Markaziy Osiyodagi nisbatan yuqori ko‘rsatkichlardan birini tashkil etadi. Shu bilan birga, ayollarning yuqori boshqaruv lavozimlaridagi ulushi bo‘yicha hali ham muayyan tafovutlar mavjudligi kuzatiladi³.

Qirg‘iziston tajribasi mintaqada gender kvotalarining joriy etilishi bilan ajralib turadi. Xususan, parlament saylovlarida ayollar uchun kvotalarning belgilanishi ularning siyosiy vakilligi oshishiga xizmat qilgan. Biroq, siyosiy beqarorlik va tez-tez sodir bo‘ladigan institutsional o‘zgarishlar ayollarning davlat boshqaruvidagi barqaror ishtirokini ta‘minlashga ma‘lum darajada salbiy ta‘sir ko‘rsatmoqda.

Tojikiston va Turkmanistonda ham xotin-qizlarning davlat boshqaruvidagi rolini oshirishga qaratilgan chora-tadbirlar amalga oshirilayotgan bo‘lsa-da, ularning siyosiy va ma‘muriy boshqaruvdagi ulushi mintaqaning boshqa davlatlariga nisbatan pastroq ekanligi kuzatiladi. Mazkur davlatlarda ayollarning boshqaruv tizimidagi ishtirokiga ta‘sir etuvchi omillar sifatida an‘anaviy ijtimoiy qarashlar, gender stereotiplari hamda institutsional cheklovlarni qayd etish mumkin. Markaziy Osiyo davlatlarida xotin-qizlarning davlat boshqaruvidagi ishtirokini oshirish borasida muayyan ijobiy natijalarga erishilgan bo‘lishiga qaramay, mazkur sohada bir qator tizimli muammolar saqlanib qolmoqda. Avvalo, mintaqa mamlakatlarida gender tenglikni ta‘minlashga qaratilgan normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilingan bo‘lsa-da, ularning amaliy ijrosi va samaradorligi davlatlar kesimida bir xil emas.

Asosiy muammolardan biri sifatida ayollarning yuqori darajadagi rahbarlik va strategik qarorlar qabul qilinadigan lavozimlardagi ulushining nisbatan pastligini ko‘rsatish mumkin. Xususan, ayollar parlament va mahalliy vakillik organlarida ma‘lum darajada vakillikka ega bo‘lsalar-da, vazirliklar, hukumat tarkibi hamda yuqori

³ Сирожов, О., & Юлдашев, Р. (2022). ЎЗБЕКИСТОНДАГИ ОЛИЙ ТАЪЛИМ ИСЛОҲОТИ НАТИЖАЛАРИ. Academic research in educational sciences, 3(TSTU Conference 1), 77-79.

"ZAMONAVIY TA'LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI"

nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi

VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

boshqaruv bo'g'inlarida erkaklar ustunligi saqlanib qolmoqda. Bu holat davlat boshqaruvi tizimida gender balansini ta'minlashga to'sqinlik qiluvchi omillardan biri hisoblanadi⁴.

Shuningdek, mintaqa davlatlarida tarixan shakllangan gender stereotiplari ham xotin-qizlarning boshqaruv sohasidagi faolligiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Jamiyatda rahbarlik faoliyati ko'proq erkaklarga xos sifat sifatida qabul qilinishi natijasida ko'plab malakali ayollarning o'z salohiyatini to'liq namoyon etish imkoniyatlari cheklanmoqda. Ayniqsa, oilaviy mas'uliyat va kasbiy faoliyat o'rtasidagi muvozanatni saqlash masalasi ko'plab ayollar uchun muhim omil bo'lib qolmoqda.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, davlat boshqaruvida gender tenglikni ta'minlash nafaqat huquqiy islohotlarni, balki institutsional va madaniy transformatsiyani ham talab etadi. Xususan, ayollar uchun liderlik ko'nikmalarini rivojlantirish dasturlarini kengaytirish, davlat xizmatida karyeraviy o'sish mexanizmlarini takomillashtirish hamda gender masalalariga oid statistik ma'lumotlarning ochiqqligini ta'minlash ushbu yo'nalishdagi muhim vazifalardan hisoblanadi⁵.

Xulosa qilib aytganda, Markaziy Osiyo davlatlarida xotin-qizlarning davlat boshqaruvidagi rolini oshirish masalasi so'nggi yillarda davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylangan. Mintaqa mamlakatlarida gender tenglikni ta'minlashga qaratilgan huquqiy va institutsional asoslarning shakllantirilishi, ayollarning siyosiy hamda ma'muriy boshqaruvdagi ishtirokini kengaytirishga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, ayollarning yuqori rahbarlik lavozimlaridagi ulushi, qaror qabul qilish jarayonlaridagi ishtiroki hamda gender stereotiplarining saqlanib qolayotganligi ushbu sohada hali ham tizimli muammolar mavjudligini ko'rsatadi. Shu jihatdan, Markaziy Osiyo davlatlarida xotin-qizlarning davlat boshqaruvidagi ishtirokini

⁴ Sirojov, O. (2020). Politics Of Uzbekistan In Solving Border Problems In Central Asia.

⁵ Сирожов, О., & Юлдашев, Р. (2022). ЎЗБЕКИСТОНДАГИ ОЛИЙ ТАЪЛИМ ИСЛОХОТИ НАТИЖАЛАРИ. Academic research in educational sciences, 3(TSTU Conference 1), 77-79.

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

qo‘llab-quvvatlash mintaqaning barqaror rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadigan muhim omillardan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Sirojov, O. (2020). Politics Of Uzbekistan In Solving Border Problems In Central Asia.
2. Сирожов, О., & Юлдашев, Р. (2022). ЎЗБЕКИСТОНДАГИ ОЛИЙ ТАЪЛИМ ИСЛОҲОТИ НАТИЖАЛАРИ. Academic research in educational sciences, 3(TSTU Conference 1), 77-79.
3. Sirojov, O., & Arabov, B. (2022). Uzbekistan-Afghanistan Cooperation: Need, Opportunity and Prospects. International Journal of Early Childhood Special Education, 14(5).
4. Сирожов, О. (2013). Глобализация и региональная интеграция: сравнительный анализ. Молодежный сборник научных статей «Научные стремления», (6), 42-47.

Methods of expressive reading and text analysis in reading lessons

Yusupova Umida Zayniddin qizi

Student, Andijan State Pedagogical Institute

Abstract

This article examines the pedagogical significance of expressive reading and text analysis methods in primary school reading lessons. It discusses effective teaching strategies that improve students' reading literacy, comprehension, pronunciation, intonation, and oral communication skills. The paper also highlights the role of text analysis, question-and-answer activities, role reading, and interactive methods in enhancing the effectiveness of reading instruction.

Keywords

expressive reading, text analysis, reading lessons, reading literacy, intonation, speech culture, interactive methods, primary education.

O'qish darslarida matnni ifodali o'qish va tahlil qilish usullari

Andijon davlat pedagogika inisituti talbasi

Yusupova Umida Zayniddin qizi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'qish darslarida matnni ifodali o'qish va tahlil qilish usullarining pedagogik ahamiyati yoritilgan. Ifodali o'qish orqali o'quvchilarning matn mazmunini chuqur anglash, nutq madaniyati, to'g'ri talaffuz, intonatsiya va o'qish savodxonligini rivojlantirishga xizmat qiladigan metodlar tahlil qilingan. Shuningdek, matnni mazmuniy tahlil qilish, savol-javob, rol o'qish va interfaol metodlardan foydalanishning ta'lim samaradorligiga ta'siri asoslab berilgan.

Аннотация: В статье рассматривается педагогическое значение выразительного чтения и методов анализа текста на уроках чтения в начальных классах. Проанализированы эффективные способы формирования читательской грамотности, понимания содержания текста, правильного произношения,

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”

nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi

VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

интонационной выразительности и речевой культуры учащихся. Особое внимание уделено анализу текста, вопросам и ответам, чтению по ролям и использованию интерактивных методов обучения.

Kalit soʻzlar: ifodali oʻqish, matn tahlili, oʻqish darsi, oʻqish savodxonligi, intonatsiya, nutq madaniyati, interfaol metodlar, boshlangʻich taʼlim.

Ключевые слова: выразительное чтение, анализ текста, урок чтения, читательская грамотность, интонация, культура речи, интерактивные методы, начальное образование.

Kirish

Boshlangʻich taʼlimda oʻqish darslari oʻquvchilarning oʻqish savodxonligini, nutq madaniyatini va mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirishda muhim oʻrin egallaydi. Ushbu darslarning asosiy vazifalaridan biri oʻquvchilarga matnni ravon, ongli va ifodali oʻqishni oʻrgatish hamda uning mazmunini chuqur tahlil qilish koʻnikmalarini shakllantirishdir. Ifodali oʻqish orqali oʻquvchilar matndagi voqea va hodisalarni his etadi, qahramonlarning ruhiy holatini anglaydi, muallifning asosiy gʻoyasini toʻgʻri tushunishga erishadi. Shu bilan birga, matnni tahlil qilish jarayoni oʻquvchilarning mantiqiy fikrlashini, kuzatuvchanligini va xulosa chiqarish qobiliyatini rivojlantiradi.

Zamonaviy taʼlimda oʻqituvchi faqat matnni oʻqitish bilan cheklanib qolmasdan, oʻquvchilarni faol oʻquv jarayoniga jalb etishi, turli metod va interfaol usullardan foydalanishi zarur. Ifodali oʻqish va matnni tahlil qilish usullarining uygʻun qoʻllanilishi oʻquvchilarning oʻqishga boʻlgan qiziqishini oshiradi, kitobxonlik madaniyatini shakllantiradi hamda ularning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Oʻqish darslarida matnni ifodali oʻqish va tahlil qilish usullari

Ifodali oʻqish – bu matnni toʻgʻri, ravon va mazmuniga mos ohangda oʻqish jarayonidir. Bunda oʻquvchi nafaqat soʻzlarni toʻgʻri talaffuz qiladi, balki pauza, urgʻu, intonatsiya va ovoz balandligidan oʻrinli foydalanadi. Ifodali oʻqish matn mazmunini

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”

nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi

VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

chuqurroq anglashga yordam beradi hamda tinglovchiga matndagi hissiyot va g‘oyani aniq yetkazadi. Boshlang‘ich sinflarda ifodali o‘qishni shakllantirish uchun avvalo o‘qituvchi matnni namuna sifatida ifodali o‘qib berishi lozim. O‘quvchilar o‘qituvchining talaffuzi, ohangi va pauzalariga e’tibor qaratib, uni takrorlaydilar. Bunday mashqlar o‘quvchilarning to‘g‘ri o‘qish malakasini rivojlantirish bilan birga, nutq madaniyatini ham shakllantiradi.

Ifodali o‘qishni rivojlantirishda **rollarga bo‘lib o‘qish** metodi alohida ahamiyatga ega. Dialoglarga boy matnlarda o‘quvchilar qahramonlar rolini ijro etib o‘qiydilar. Bu usul qahramonlarning xarakterini chuqurroq tushunishga, ularning his-tuyg‘ularini ifodalashga va matn mazmunini yaxshiroq o‘zlashtirishga yordam beradi. Shu bilan birga, o‘quvchilarda erkin muloqot qilish va jamoa bilan ishlash ko‘nikmalari rivojlanadi. Matnni tahlil qilish o‘quvchilarning fikrlash faoliyatini rivojlantiruvchi muhim bosqich hisoblanadi. Tahlil jarayonida o‘quvchilar matnning mavzusi va asosiy g‘oyasini aniqlaydilar, qahramonlarning xatti-harakatlarini baholaydilar hamda voqealar o‘rtasidagi sabab-oqibat bog‘liqligini tushuntiradilar. O‘qituvchi “Matndan qanday xulosa chiqarish mumkin?”, “Qahramon nima uchun shunday yo‘l tutdi?”, “Siz uning o‘rnida bo‘lganingizda qanday qaror qabul qilardingiz?” kabi savollar orqali o‘quvchilarni tahliliy fikrlashga undaydi.

Matn ustida ishlashda **savol-javob, aqliy hujum, klaster, Venn diagrammasi, konseptual xarita** kabi interfaol metodlardan foydalanish samarali natija beradi. Ushbu usullar yordamida o‘quvchilar matndagi asosiy va ikkinchi darajali fikrlarni ajratishni, ma’lumotlarni taqqoslashni va umumlashtirishni o‘rganadilar. Natijada matnni tushunish darajasi oshadi va bilimlar mustahkamlanadi.

Matnni ifodali o‘qish bilan tahlil qilishni uyg‘unlashtirish uchun ijodiy topshiriqlardan foydalanish ham muhimdir. O‘quvchilarga matnga boshqa yakun yozish, qahramon nomidan voqealarni hikoya qilish, matn asosida dialog tuzish yoki

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

sahna ko‘rinishini tayyorlash vazifalari berilishi mumkin. Bunday topshiriqlar o‘quvchilarning tasavvuri, nutqi va ijodiy fikrlashini rivojlantiradi.

Ifodali o‘qishni baholashda faqat o‘qish tezligiga emas, balki talaffuzning aniqligi, intonatsiyaning to‘g‘riligi, pauzalarga rioya qilinishi va matn mazmunining ifodalanishiga ham e’tibor qaratish zarur. Matnni tahlil qilishni baholashda esa o‘quvchining matn mazmunini qay darajada tushungani, asosiy g‘oyani aniqlay olishi, savollarga mantiqiy javob berishi va mustaqil xulosa chiqarishi muhim mezon bo‘lib xizmat qiladi. Bugungi kunda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish ifodali o‘qishni rivojlantirishda yangi imkoniyatlarni yaratmoqda. Audio va videoyozuvlar, elektron darsliklar, multimedia taqdimotlari hamda interaktiv platformalar yordamida o‘quvchilar professional ifodali o‘qish namunalarini tinglaydi, o‘z o‘qishini yozib tahlil qiladi va xatolarini bartaraf etadi. Bu esa o‘qish jarayonining samaradorligini yanada oshiradi.

Shunday qilib, o‘qish darslarida matnni ifodali o‘qish va tahlil qilish usullaridan kompleks foydalanish o‘quvchilarning o‘qish savodxonligini rivojlantirish, nutq madaniyatini shakllantirish, tanqidiy va mantiqiy fikrlashini rivojlantirish hamda matnni chuqur anglash kompetensiyasini takomillashtirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur metodlarning muntazam qo‘llanilishi ta’lim sifatini oshirish va kitobxon avlodni tarbiyalashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2022. – 416 b.
2. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi. Boshlang‘ich ta’lim fanlari bo‘yicha Milliy o‘quv dasturi. – Toshkent, 2022.
3. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining Umumiy o‘rta ta’limning davlat ta’lim standarti. – Toshkent, 2022.

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

4. G‘afforova T., Nurullayeva Sh. O‘qish metodikasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.
5. Qosimova K., Matchonov S., G‘ulomova X., Yo‘ldosheva Sh., Sariyev Sh. Ona tili o‘qitish metodikasi. – Toshkent: Noshir, 2022.
6. Safarova R., Hamidov H. Boshlang‘ich ta’lim pedagogikasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2020.
7. Ro‘ziyeva D., Tolipov O‘., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: Innovatsiya-Ziyo, 2019.
8. Ishmuhamedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. Ta’limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Iste’dod, 2008.
9. Matchonov S. Boshlang‘ich ta’limda o‘qish savodxonligini rivojlantirish metodikasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2020.
10. OECD. PISA 2022 Assessment and Analytical Framework. – Paris: OECD Publishing, 2023.
11. PIRLS International Study Center. PIRLS 2021 Assessment Frameworks. – Amsterdam: IEA, 2021.
12. Rasinski T.V. The Fluent Reader: Oral and Silent Reading Strategies for Building Fluency, Word Recognition, and Comprehension. 2nd ed. – New York: Scholastic, 2010.
13. Allington R.L. What Really Matters for Struggling Readers: Designing Research-Based Programs. 3rd ed. – Boston: Pearson, 2012.
14. Vygotsky L.S. Thought and Language. – Cambridge, MA: MIT Press, 1986.
15. UNESCO. Global Education Monitoring Report 2023: Technology in Education – A Tool on Whose Terms? – Paris: UNESCO, 2023.

"ZAMONAVIY TA'LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI"

nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi

VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

A METHODOLOGY FOR DEVELOPING UNIVERSITY STUDENTS' CREATIVE ABILITIES BASED ON STEAM TECHNOLOGIES IN A DIGITAL LEARNING ENVIRONMENT

Abdullayev Doston Sheraliyevich

Tashkent University of Economics and Pedagogy Head of the Department of

Digital Educational Technologies

ORCID: 0009-0003-3341-9596

Abstract

This article examines, theoretically and empirically, a methodology for developing university students' creative abilities based on STEAM technologies in a digital learning environment. The aim of the study is to identify and test the didactic mechanisms specific to an adult (university) audience. The work follows a mixed-methods design: the theoretical component critically analyses sources published between 2019 and 2026, while the empirical component reports a quasi-experiment with a control group (86 students). Creativity was measured with three independent instruments: the Torrance Tests of Creative Thinking, the Consensual Assessment Technique and the K-DOCS self-report scale. The analysis shows that the evidence in the literature regarding the effect of STEAM on creativity is contradictory, and that in meta-analyses the true effect size falls from about 0.53 to 0.29–0.32 once corrected for publication bias. The author refrains from treating STEAM technologies as a guaranteed means of developing student creativity and argues that effectiveness lies not in the technology itself but in andragogically grounded project design. The novelty of the work is expressed in a five-component methodological model oriented towards the little-c to Pro-c transition of the Four-C model.

Keywords

digital learning environment, student creativity, STEAM technologies, andragogy, Four-C model, design thinking, Consensual Assessment Technique, K-DOCS, higher education.

**RAQAMLI TA’LIM MUHITIDA TALABALARNING IJODIY
QOBILIYATLARINI STEAM TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA
RIVOJLANTIRISH METODIKASI**

Abdullayev Doston Sheraliyevich

Toshkent iqtisodiyot va pedagogika universiteti Raqamli ta'lim texnologiyalari bo'limi
boshlig'i

ORCID: 0009-0003-3341-9596

Annotatsiya. Maqolada raqamli ta'lim muhitida oliy ta'lim muassasasi talabalarining ijodiy qobiliyatlarini STEAM texnologiyalari asosida rivojlantirish metodikasi nazariy va empirik jihatdan o'rganiladi. Tadqiqotning maqsadi — talabalar (kattalar) auditoriyasiga xos didaktik mexanizmlarni aniqlash va ularni sinovdan o'tkazishdan iborat. Ish aralash usul (mixed methods) dizaynida bajarilgan: nazariy qismda 2019–2026-yillarda chop etilgan manbalar tanqidiy tahlil qilingan, empirik qismda esa nazorat guruhli tajriba-sinov ishi o'tkazilgan (86 nafar talaba). Ijodkorlik uch mustaqil vosita bilan o'lchandi: Torrens testi, konsensual baholash usuli va K-DOCS o'z-o'zini baholash shkalasi. Tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, adabiyotda STEAM yondashuvining ijodkorlikka ta'siri to'g'risidagi dalillar ziddiyatli bo'lib, meta-tahlillarda haqiqiy samara kattaligi nashr etish tanlovidan tozalangandan so'ng 0,53 dan 0,29–0,32 gacha kamayadi. Muallif STEAM texnologiyalarini talabalar ijodkorligini rivojlantirishning kafolatlangan vositasi deb baholashdan tiyilib, samaradorlik texnologiyaning o'zida emas, andragogik jihatdan asoslangan loyihaviy dizaynda ekanligini asoslaydi. Ishning yangiligi "To'rt C" modelining kichik-c dan Pro-c ga o'tish bosqichiga qaratilgan besh komponentli metodik modelida ifodalanadi.

"ZAMONAVIY TA'LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI"

nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi

VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

Kalit so'zlar: raqamli ta'lim muhiti, talabalar ijodkorligi, STEAM texnologiyalari, andragogika, "To'rt C" modeli, dizayn-tafakkur, konsensual baholash usuli, K-DOCS, oliy ta'lim.

**МЕТОДИКА РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ СТУДЕНТОВ
НА ОСНОВЕ STEAM-ТЕХНОЛОГИЙ В ЦИФРОВОЙ
ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЕ**

Абдуллаев Достон Шералиевич

Ташкентский университет экономики и педагогики Начальник отдела
цифровых образовательных технологий

ORCID: 0009-0003-3341-9596

Аннотация. В статье теоретически и эмпирически исследуется методика развития творческих способностей студентов высших учебных заведений на основе STEAM-технологий в цифровой образовательной среде. Цель исследования — выявить и апробировать дидактические механизмы, характерные для взрослой (студенческой) аудитории. Работа выполнена в дизайне смешанных методов: в теоретической части критически проанализированы источники, опубликованные в 2019–2026 годах, а в эмпирической части проведён квазиэксперимент с контрольной группой (86 студентов). Креативность измерялась тремя независимыми инструментами: тестами творческого мышления Торренса, методом консенсусной оценки и шкалой самооценки K-DOCS. Результаты анализа показали, что данные литературы о влиянии STEAM на креативность противоречивы, а в мета-анализах истинная величина эффекта снижается примерно с 0,53 до 0,29–0,32 после поправки на систематическую ошибку публикаций. Автор воздерживается от оценки STEAM-технологий как гарантированного средства развития творчества студентов и обосновывает, что эффективность заключается не в самой технологии, а в андрагогически

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”

nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi

VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

обоснованном проектном дизайне. Новизна работы выражается в пятикомпонентной методической модели, ориентированной на переход от little-c к Pro-c в модели «Четыре C».

Ключевые слова: цифровая образовательная среда, творчество студентов, STEAM-технологии, андрагогика, модель «Четыре C», дизайн-мышление, метод консенсусной оценки, K-DOCS, высшее образование.

1. KIRISH (INTRODUCTION)

1.1. Muammoning qo'yilishi

O'zbekistonda oliy ta'lim tizimi so'nggi yillarda jadal kengaymoqda. Jahon banki ma'lumotlariga ko'ra, oliy ta'limga qamrov koeffitsienti 2023-yilda 45,84 foizga yetdi — bu 2017-yildagi taxminan 9 foizdan sezilarli o'sish. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi PF-5847-son Farmoni bilan tasdiqlangan "Oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi" hamda "Raqamli O'zbekiston — 2030" strategiyasi (PF-6079) oliy ta'limda raqamli texnologiyalar va innovatsion pedagogik yondashuvlarni joriy etishni ustuvor vazifa sifatida belgiladi. 2024-yil oktabrida qabul qilingan sun'iy intellektni rivojlantirish strategiyasi (PQ-358) bu yo'nalishni yanada kuchaytirdi.

Ushbu islohotlar sharoitida talabalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish alohida ahamiyat kasb etadi, chunki mehnat bozori bitiruvchidan tayyor bilim emas, yangi vaziyatda mustaqil, ijodiy yechim topish ko'nikmasini talab qiladi. STEAM texnologiyalari (Science, Technology, Engineering, Arts, Mathematics) shu maqsadga erishishning istiqbolli vositasi sifatida keng targ'ib qilinmoqda. Biroq bu targ'ibotning empirik asosi, ayniqsa oliy ta'lim darajasida, ko'pincha tanqidiy tekshirilmagan holda qabul qilinmoqda.

1.2. Adabiyotlar tahlili

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”

nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi

VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

Ijodkorlikni nazariy tushunishda bir necha yondashuv shakllangan. J. Gilford (1950) divergent tafakkur tushunchasini kiritib, zamonaviy ijodkorlik tadqiqotlariga asos soldi. T. Amabilening komponentli nazariyasiga ko'ra ijodkorlik soha bilimi, ijodiy jarayon ko'nikmalari va ichki motivatsiyaning o'zaro ta'siridan kelib chiqadi. M. Csikszentmihalyi tizimli modelida ijodkorlik shaxs, soha va "soha darvozabonlari"ning o'zaro ta'sirida ijtimoiy tan olinadigan hodisa sifatida qaraladi.

Talabalar auditoriyasi uchun eng mos nazariy asos J. Kaufman va R. Begettoning "To'rt C" modeli hisoblanadi. U ijodkorlikni mini-c (o'rganish jarayonidagi shaxsiy ijodkorlik), kichik-c (kundalik), Pro-c (professional) va Katta-C (buyuk) darajalariga ajratadi. Talaba aynan kichik-c dan Pro-c ga o'tish bosqichida bo'lib, bu uni maktab o'quvchisidan tubdan farqlaydi: talaba allaqachon soha bilimiga va mustaqil o'rganish qobiliyatiga ega. Bu farq M. Noulzning andragogika nazariyasi bilan to'ldiriladi — kattalar o'qishi o'z-o'zini boshqarish, tajribaga tayanish va muammoga yo'naltirilganlik bilan tavsiflanadi.

STEAM yondashuvining ijodkorlikka ta'siri to'g'risidagi empirik dalillar esa ziddiyatli. Bir tomondan, oliy ta'lim talabalari uchun o'tkazilgan meta-tahlil ijodkorlikni rivojlantirish dasturlari o'rtacha samara berishini ko'rsatdi (Hedges $g = 0,628$). Ikkinchi tomondan, eng yirik va nufuzli tizimli sharhlardan biri STEAM ta'limini STEM ustidan afzal ko'rish uchun ijodkorlik nuqtayi nazaridan yetarli empirik asos yo'qligini xulosa qildi. Bundan tashqari, ijodkorlik trening dasturlari bo'yicha 2024-yilgi keng qamrovli meta-tahlil nashr etish tanlovi tuzatilgandan so'ng samara 0,53 dan 0,29–0,32 gacha kamayishini aniqladi — bu har qanday ijodkorlik aralashuvi da'vosi uchun jiddiy ogohlantirish.

1.3. Tadqiqot bo'shlig'i, maqsadi va gipotezasi

Mavjud tadqiqotlarning aksariyati maktab o'quvchilariga bag'ishlangan; oliy ta'lim talabalariga oid, andragogik jihatdan asoslangan STEAM metodikasi kam o'rganilgan.

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

Ayniqsa, samaradorlikni keltirib chiqaradigan aniq didaktik mexanizm ajratilmagan. Ushbu tadqiqot shu bo'shliqni to'ldirishga qaratilgan.

Tadqiqotning maqsadi — raqamli ta'lim muhitida STEAM texnologiyalari asosida talabalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishning andragogik jihatdan asoslangan metodik modelini ishlab chiqish va uning samaradorligini empirik tekshirish.

Gipoteza. Dizayn-tafakkur va iterativ loyihalash tamoyillariga asoslangan STEAM metodikasi bir xil raqamli vositalardan foydalanadigan an'anaviy o'qitishga nisbatan talabalarning ijodiy mahsuloti o'ziga xosligi va ishlab chiqilganligini sezilarli darajada oshiradi, biroq g'oyalar sonini (ravonlik) sezilarli o'zgartirmaydi.

2. TADQIQOT MATERIALLARI VA METODLARI (METHODS)

2.1. Tadqiqot dizayni

Tadqiqot aralash usul (mixed methods) dizaynida bajarildi. Nazariy qism tizimli adabiyot sharhi metodologiyasiga, empirik qism esa nazorat guruhli, pretest–posttest tajriba-sinov dizayniga asoslanadi. Talabalarni tasodifiy taqsimlash imkoni bo'lmagani sababli (o'quv guruhleri tayyor shakllangan) butun guruhlar shartlarga biriktirildi va boshlang'ich tenglik statistik jihatdan tekshirildi. Aralashuv bir semestr davom etdi.

2.2. Ishtirokchilar

Tajribada pedagogik yo'nalishdagi 86 nafar bakalavriat talabasi ishtirok etdi: tajriba guruhi ($n = 44$) va nazorat guruhi ($n = 42$). Ishtirokchilarning o'rtacha yoshi 19,6 ($SD = 1,1$). Guruhlar boshlang'ich ijodkorlik ko'rsatkichlari bo'yicha sezilarli farqlanmadi ($t(84) = 0,71$; $p = 0,48$). Ishtirok ixtiyoriy bo'lib, ma'lumotlar anonim tarzda yig'ildi.

2.3. Aralashuv mazmuni

Tajriba guruhi besh komponentli STEAM metodikasi bo'yicha o'qidi (2-jadval, Muhokama bo'limiga qarang). Uning asosiy jihati — dizayn-tafakkur sikli, TRIZ va

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”

nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi

VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

SCAMPER g'oya generatsiyasi usullari hamda majburiy iteratsiya bosqichining birlashtirilishi. Nazorat guruhi bir xil raqamli vositalardan (3D-modellashtirish, Python-simulyatsiya, AI-yordamchi) foydalandi va bir xil mavzularni o'rgandi, biroq loyihani bir marta topshirdi, majburiy qayta ishlash siklsiz. Bu dizayn samara manbaini texnologiyaga kirish emas, aynan metodik tashkil etish ekanligini ajratish imkonini beradi.

2.4. O'lchov vositalari

Ijodkorlikni bir vositaga tayanmaslik uchun uch mustaqil o'lchov qo'llanildi. Birinchisi — Torrensning ijodiy tafakkur testi (figurali shakl), ravonlik, moslashuvchanlik, o'ziga xoslik va ishlab chiqilganlik ko'rsatkichlari bo'yicha. Ikkinchisi — T. Amabilening konsensual baholash usuli (CAT): uch mustaqil ekspert talaba yaratgan mahsulotni o'ziga xoslik va texnik ishlab chiqilganlik bo'yicha baholadi. Uchinchisi — J. Kaufmanning ijodkorlik sohalari shkalasi (K-DOCS), talabaning o'z ijodiy faoliyatini baholashi uchun. Uch xil tabiatga ega vositadan foydalanish (obyektiv test, ekspert bahosi, o'z-o'zini baholash) natijalar ishonchliligini oshiradi.

2.5. Ishonchlilik va tahlil

Vositlarning ichki izchilligi qoniqarli bo'ldi: Torrens testi uchun Kronbax alfa = 0,83; K-DOCS uchun 0,90. Ekspertlararo kelishuv yuqori bo'ldi (ICC = 0,88). Taqsimotning normalligi Shapiro-Uilk mezonini bilan tekshirildi. Guruhlararo taqqoslash uchun kovariatsion tahlil (ANCOVA, pretest kovariata sifatida), samara kattaligi uchun esa Koen d ko'rsatkichi qo'llanildi. Ko'p taqqoslash tufayli Bonferroni tuzatishi bilan ahamiyatlilik chegarasi $p < 0,0125$ qilib belgilandi.

3. NATIJALAR (RESULTS)

3.1. Empirik natijalar

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”

nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi

VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

Guruhlararo taqqoslash natijalari 1-jadvalda keltirilgan. Tajriba guruhi o'ziga xoslik va ishlab chiqilganlik bo'yicha nazorat guruhidan sezilarli ustunlikni ko'rsatdi, ravonlik bo'yicha esa farq Bonferroni chegarasidan past bo'lib chiqdi.

1-jadval

Guruhlararo taqqoslash natijalari (ANCOVA, pretest kovariata sifatida)

Ko'rsatkich	TG posttest M (SD)	NG posttest M (SD)	F	p	d
Ravonlik (Torrens)	22,4 (5,1)	21,1 (5,3)	1,74	0,191	0,25
Moslashuvchanlik	15,8 (3,5)	14,3 (3,7)	4,52	0,036	0,42
O'ziga xoslik	24,7 (5,9)	20,8 (6,2)	10,93	0,001	0,61
Ishlab chiqilganlik	20,3 (5,4)	16,5 (5,6)	9,88	0,002	0,57
Ekspert bahosi (CAT)	3,91 (0,58)	3,38 (0,69)	14,76	<0,001	0,68
K-DOCS (o'z bahosi)	3,72 (0,61)	3,55 (0,64)	1,52	0,221	0,27

Izoh. TG — tajriba guruhi (n = 44); NG — nazorat guruhi (n = 42); erkinlik darajasi $df = 1, 83$.

3.2. Natijalar tuzilishi

Natijalar ichki izchil manzarani ko'rsatadi: aralashuv o'ziga xoslik ($d = 0,61$), ishlab chiqilganlik ($d = 0,57$) va ekspert bahosi ($d = 0,68$) — ya'ni g'oyaning sifati va pishiqligiga oid o'lchovlarga ta'sir ko'rsatdi. Ayni paytda ravonlik ($d = 0,25$) va o'z-o'zini baholash ($d = 0,27$) sezilarli o'zgarmadi. Bu gipotezani to'liq tasdiqlaydi: iterativ, dizaynga asoslangan metodika g'oyalar sonini emas, ularning sifatini oshiradi.

O'z-o'zini baholash (K-DOCS) va obyektiv o'lchovlar o'rtasidagi tafovut ham diqqatga sazovor: talabalar o'z ijodkorligini sezilarli o'zgargan deb hisoblamagan bo'lsa-da, ularning real mahsuloti ekspertlar tomonidan yuqoriroq baholandi. Bu o'z-o'zini baholashga asoslangan tadqiqotlarning cheklovini yaqqol ko'rsatadi.

4. MUHOKAMA (DISCUSSION)

4.1. Natijalarning talqini va adabiyot bilan taqqoslash

Olingan samara kattaligi ($d = 0,25$ dan $0,68$ gacha) bir semestrlik universitet aralashuvi uchun ishonarli hisoblanadi va oliy ta'lim bo'yicha meta-tahlil qiymatiga ($g = 0,628$) yaqin. Ayni paytda u adabiyotda uchraydigan haddan tashqari yuqori ko'rsatkichlardan (ba'zan $d > 1,0$) ancha past. Bu tafovut tasodifiy emas: 2024-yilgi meta-tahlil nashr etish tanlovi tuzatilgandan so'ng ijodkorlik treningi samarasi $0,29-0,32$ gacha tushishini ko'rsatgan edi. Shu nuqtayi nazardan, olingan natijalar real pedagogik amaliyot uchun kutilishi mumkin bo'lgan haqiqiy diapazonni aks ettiradi.

Uch vosita natijalarining o'ziga xoslik va ishlab chiqilganlik o'lchovlarida bir-biriga mos kelishi (Torrens va CAT) xulosaning ishonchliligini kuchaytiradi. Agar faqat Torrens testi qo'llanilganida, xulosa uzoq muddatli bashorat validligi zaif bo'lgan vositaga tayangan bo'lardi; agar faqat ekspert bahosi qo'llanilganida, natijani iteratsiya tufayli erishilgan "pardozlash"ga bog'lash mumkin bo'lardi. Ikki obyektiv vositaning bir xil o'lchovlarda mos kelishi bu muqobil izohlarni zaiflashtiradi.

4.2. Metodik model

Nazariy tahlil va empirik natijalar asosida besh komponentli metodik model taklif etiladi (2-jadval). Model "To'rt C" modelining kichik-c dan Pro-c ga o'tish bosqichiga hamda andragogika tamoyillariga asoslanadi.

2-jadval

STEAM texnologiyalari asosida talabalar ijodkorligini rivojlantirishning metodik modeli

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”

nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi

VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

Komponent	Andragogik asos	Didaktik yechim	Raqamli vosita
1. Muammoni mustaqil aniqlash	O'z-o'zini boshqarish (Noulz)	Ochiq, real kasbiy muammoni tanlash	Raqamli manbalar, AI-qidiruv
2. Divergent g'oya generatsiyasi	Tajribaga tayanish	TRIZ, SCAMPER usullari	Raqamli g'oya taxtalari
3. Loyihalash va prototiplash	Muammoga yo'naltirilganlik	Dizayn-tafakkur sikli	3D-model, Python, AI-yordamchi
4. Iteratsiya	Ichki motivatsiya	Mahsulotni kamida ikki marta qayta ishlash	Versiyalar tarixi, portfolio
5. Refleksiya va taqdimot	O'z tajribasini baholash	Ekspert va o'zaro baholash (CAT)	Raqamli taqdimot platformalari

Modelning maktab STEAM metodikasidan asosiy farqi shundaki, u talabaning mustaqilligiga va soha bilimiga tayanadi: o'qituvchi bilim uzatuvchi emas, jarayonni yo'naltiruvchi (fasilitator) rolini bajaradi. Bu andragogika tamoyillariga mos keladi va Pro-c darajasiga o'tishni qo'llab-quvvatlaydi.

4.3. Texnika ustuvorligining tanqidiy bahosi

Tadqiqot natijalari raqamli vositaning o'zi ijodkorlikni kafolatlamasligini ko'rsatadi: ikkala guruh bir xil texnologiyadan foydalangan, ammo samara faqat metodik jihatdan tashkil etilgan guruhda qayd etildi. Bu xulosa xalqaro dalillar bilan uyg'un. IHTT tahliliga ko'ra, ta'lim sohasidagi AKTga katta sarmoya kiritgan mamlakatlarda o'quvchilar natijalari sezilarli yaxshilanmagan. Demak, oliy ta'limda STEAM texnologiyalarini joriy etishda asosiy e'tibor jihozlashga emas, professor-

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

o'qituvchilarning TPACK kompetensiyasiga va didaktik dizayn sifatiga qaratilishi lozim.

4.4. Tadqiqotning cheklovlari

Birinchidan, tanlanma bitta oliy ta'lim muassasasi va bitta yo'nalish (pedagogika) bilan cheklangani sababli natijalarni boshqa sohalarga umumlashtirish ehtiyotkorlikni talab qiladi. Ikkinchidan, aralashuv bir semestr davom etgani uchun samara barqarorligini baholab bo'lmaydi; kechiktirilgan posttest o'tkazilmagan. Uchinchidan, guruhlar tasodifiy taqsimlanmagani sababli o'lchanmagan guruhlararo farqlar ta'sirini to'liq istisno qilib bo'lmaydi. To'rtinchidan, tajriba o'qituvchisi qo'shimcha tayyorgarlikdan o'tgani sababli samaraning bir qismi o'qituvchi kompetensiyasiga bog'liq bo'lishi mumkin.

5. XULOSA (CONCLUSION)

O'tkazilgan tadqiqot raqamli ta'lim muhitida STEAM texnologiyalari asosida talabalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish mumkinligini ko'rsatdi, biroq bu ta'sir shartsiz emas, balki metodik dizaynga bevosita bog'liqdir. Andragogik jihatdan asoslangan, dizayn-tafakkur va iteratsiyaga tayangan metodika talabalar ijodiy mahsulotining o'ziga xosligi va ishlab chiqilganligini o'rtacha darajada oshirdi ($d = 0,57-0,68$), biroq g'oyalar soniga sezilarli ta'sir ko'rsatmadi. Samara aynan majburiy iteratsiya siklidan kelib chiqdi, chunki ikkala guruh bir xil raqamli vositadan foydalangan edi.

Amaliy tavsiyalar: a) oliy ta'limda STEAM texnologiyalarini joriy etishda texnik jihozlashdan ko'ra o'qituvchilarning TPACK kompetensiyasini rivojlantirishga ustuvorlik berish; b) o'quv jarayoniga majburiy iteratsiya va ekspert bahosiga asoslangan baholashni kiritish; v) ijodkorlikni faqat o'z-o'zini baholash orqali emas, obyektiv va ekspert vositalari bilan ham o'lchash; g) metodikani talabaning mustaqilligi va soha bilimiga tayangan holda andragogik tamoyillar asosida loyihalash.

Keyingi tadqiqot yo'nalishlari. Taklif etilgan modelning samaradorligini turli sohalar (muhandislik, tabiiy fanlar, san'at) talabalarida va kechiktirilgan posttest bilan tekshirish; shuningdek, samaraning uzoq muddatli barqarorligini va uning kasbiy (Pro-c) ijodkorlikka o'tishini kuzatish maqsadga muvofiq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR (REFERENCES)

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi PF-5847-son "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi Farmoni. — Toshkent, 2019.
2. "Raqamli O'zbekiston — 2030" strategiyasi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktabrdagi PF-6079-son Farmoni. — Toshkent, 2020.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 14-oktabrdagi PQ-358-son "Sun'iy intellekt texnologiyalarini rivojlantirish strategiyasi to'g'risida"gi qarori. — Toshkent, 2024.
4. Guilford J.P. Creativity // American Psychologist. — 1950. — Vol. 5, No. 9. — P. 444–454.
5. Amabile T.M. Creativity in Context: Update to the Social Psychology of Creativity. — Boulder: Westview Press, 1996. — 336 p.
6. Csikszentmihalyi M. Creativity: Flow and the Psychology of Discovery and Invention. — New York: Harper Collins, 1996. — 456 p.
7. Kaufman J.C., Beghetto R.A. Beyond Big and Little: The Four C Model of Creativity // Review of General Psychology. — 2009. — Vol. 13, No. 1. — P. 1–12. DOI: 10.1037/a0013688
8. Knowles M.S. The Adult Learner: A Neglected Species. — Houston: Gulf Publishing, 1984. — 292 p.

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”

nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi

VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

9. Kaufman J.C. Counting the Muses: Development of the Kaufman Domains of Creativity Scale (K-DOCS) // Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts. — 2012. — Vol. 6, No. 4. — P. 298–308.

10. Amabile T.M. Social Psychology of Creativity: A Consensual Assessment Technique // Journal of Personality and Social Psychology. — 1982. — Vol. 43, No. 5. — P. 997–1013.

11. Sio U.N., Lortie-Forgues H. The Impact of Creativity Training: A Meta-Analysis // Psychological Bulletin. — 2024. — Vol. 150, No. 5. — P. 554–585.

12. STEM vs. STEAM Education and Student Creativity: A Systematic Literature Review // Education Sciences. — 2021. — Vol. 11, No. 7. — Art. 331. DOI: 10.3390/educsci11070331

13. Perignat E., Katz-Buonincontro J. STEAM in Practice and Research: An Integrative Literature Review // Thinking Skills and Creativity. — 2019. — Vol. 31. — P. 31–43. DOI: 10.1016/j.tsc.2018.10.002

14. Mishra P., Koehler M.J. Technological Pedagogical Content Knowledge: A Framework for Teacher Knowledge // Teachers College Record. — 2006. — Vol. 108, No. 6. — P. 1017–1054. DOI: 10.1111/j.1467-9620.2006.00684.x

15. OECD. Students, Computers and Learning: Making the Connection. — Paris: OECD Publishing, 2015. — 204 p. DOI: 10.1787/9789264239555-en

16. Papert S. Mindstorms: Children, Computers, and Powerful Ideas. — New York: Basic Books, 1980. — 230 p.

"ZAMONAVIY TA'LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI"

nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi

VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

TABLE OF CONTENTS | СОДЕРЖАНИЕ

1.	English Language Learning in the Digital Age: Digital Tools, Learner Autonomy, and Pedagogical Balance Maxamatismoilova Umidaxon	3-8
2.	ANALYSIS OF FACTORS AFFECTING THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF MINING INDUSTRY ENTERPRISES Zikrillayev Nusratilla	9-15
3.	PEDAGOGICAL OPPORTUNITIES OF THE AXIOLOGICAL APPROACH IN THE INTEGRATION OF MIGRANT STUDENTS INTO THE LOCAL COMMUNITY Eshonjonov Bobir	16-22
4.	TECHNICAL AND ECONOMIC EFFICIENCY OF IMPLEMENTING ENERGY-EFFICIENT TECHNOLOGIES IN INDUSTRIAL ENTERPRISES Berdiyev Usmon, Allanazarov Ravshan	23-31
5.	Pragmatic Impact Methods in English and Uzbek Media Headlines Turg'unova Irodaxon	32-36
6.	PEDAGOGICAL APPROACHES OF NEW EDUCATORS ON IMPROVING THE CONTENT OF PRIMARY EDUCATION AND THEIR INTEGRATION INTO MODERN PRIMARY EDUCATION PRACTICE Toshpulatova Munisa	37-45
7.	CONTEXTUAL INTERPRETATION OF IMPLICIT DIRECTIVE SPEECH ACTS IN THE JAPANESE LANGUAGE Nadira Xalmurzayeva	46-51
8.	STRATEGIES FOR DEVELOPING YOUNG PEOPLE'S PHILOSOPHICAL WORLDVIEW THROUGH THE IMPROVEMENT OF MEDIA EDUCATION Jalolova Dilnoza	52-56
9.	Enhancing the Role of Women in Public Administration: The Case of Central Asian Countries	57-62

"ZAMONAVIY TA'LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI"

nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi

VOLUME-1, ISSUE-4, 2026

	Boboraxmatova Malika	
10.	Methods of Expressive Reading and Text Analysis in Reading Lessons Yusupova Umida	63-67
11.	A METHODOLOGY FOR DEVELOPING UNIVERSITY STUDENTS' CREATIVE ABILITIES BASED ON STEAM TECHNOLOGIES IN A DIGITAL LEARNING ENVIRONMENT Abdullayev Doston	68-80

